

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 12 (504), serie nouă. Miercuri, 28 martie, 2001. Preț: 6.000 lei

După șapte ani am comis alte delikte. De unele îmi amintesc. În sărăcia de după război, mama se ocupa cu, ceea ce se numește și s-a numit, contrabandă cu alimente. În casa noastră erau două mii de ouă, o sută de litri de alcool etc. Cum să scape asta ochiului unei fetețe de opt ani?

pag 16-17

maria-luiza cristescu

horia
bădescu

Camera rotundă

Cu mercenarii mei de ceară
stau trist în camera rotundă
în bezna care de aseară
vederii totul îi afundă

starea imaterială nudă
spoita mască-n trup de rouă

mirean adulmecând cu trudă
a lumii întrupare nouă

popas în viața spăimântată
frângându-mă de-atâta greață
țară de dor desfigurată
ființă devorată-n ceață.

Și de aceea traduceri "literale" sunt proaste și fac deservicii cumplite celui tradus. Este creație, pentru că în actul traducerii, pentru a păstra natura ontologică a semnului, a imaginarului, fără de care acestea nu au valoare poetică, ești nevoit să găsești echivalențe, să operezi tocmai în imaginar, să rescrii mesajul ontologic pre limba ta. Tocmai de aceea traducătorul, cel puțin în privința poeziei, trebuie să fie el însuși poet, exprimat sau potențial. Tocmai de aceea cele mai bune traduceri aparțin naturilor afine, care pot percepe mai exact, mai nuanțat lumea celuilalt. Tocmai de aceea, pentru că a beneficiat de travaliul unor poeți buni sau foarte buni, este atât de bine tradusă în românește poezia lumii.

Și, din acest punct de vedere, Poemele politice semnate de Magda Cârneci trasează pregnant o direcție a poeziei actuale care e cu puțință să fie mult mai fertilă ca altele, ea fundamentându-se pe categoria ontologică (dar și estetică) a apocalipticului, marca esențială a lumii contemporane.

magda cârneci (octavian soviany)

pag 5

MĂRĂITORII SEZONIERI

Mai ieri, pentru că o viraseră spre politică, câțiva autori prestigioși erau ironizați și etichetați: Și-au epuizat și ăștia resursele creatoare! Sau: Rolul lor de disidenți, fals căpătat, a ieșit de pe afiș - rezistă în literatură numai cei care, în orice condiții istorice s-ar găsi, nu pot fi abătuți din drumurile lor artistice. Erau învinuiți de cei care, din umbră, sprijineau o grupare politică sau alta, pentru care căpătau stipendii, titluri, onoruri, călătorii gratuite, crezând că nu li se observă sub nici un chip - sau cu nici un chip! - afilierea. Ei bine, după unele experiențe, pe care nu ne permitem să le comentăm deocamdată, cei mai mediatizați s-au reîntors la vechile îndeletniciri, sau, mai bine zis, nu le-au abandonat niciodată, ci numai și-au extins activitatea, contribuind la înființarea unor societăți civile și grupuri de reflecție, necesare într-o tranziție precară ca a noastră. * Doi creatori faimoși, Ana Blandiana și Nicolae Manolescu, hotărâți acum să se dedice mai mult scrisului, stărnesc și mai abilitate reacții printre cei fals plasați în ierarhii, printre mercenarii acestora, infirmi și retardati. Sub pseudonime sau fără vreo semnătură descifrabilă, aceștia boncăluiesc din canale și ganguri (fiindcă acolo preferă să se ascundă!), pentru a nu li se observa chipul congestionat și făptura tremurătoare, doar - doar vor diminua meritele celor atacați. Nu realizează, de fapt, că le sporesc, reamintind amnezicilor ce-au însemnat cei doi creatori în *iepoaca de aur*, când rezistența lor, dar și a altora, desigur, a înobilat breasla în care se află. * Jocurile de interese, practicile supunerii necondiționate, adularea celor puternici, ca și absența verticalității, mai ales atunci când se așteaptă foloase imediate, demonstrează încă o dată - dacă mai trebuia să dovedim - că unele persoane poartă umilinta în sânge. Și, deseori, când nevoile o cer, o afișează pe toate gardurile, alături de nume care deja sunt fixate acolo pentru totdeauna. Cu ce risc, nu-i greu de bănuț! * Firește, nici Ana Blandiana, nici Nicolae Manolescu și nici Andrei Pleșu n-au nevoie de avocați: opera și statura lor morală îi apăra de paraziți, dar pe noi ne amuză fenomenul ca atare, nutrit continuu de mărăitori sezonieri, neîmpliniți și semidocti, care tot mai cred, ca și bandele de lăutari în târguri, că numai cei care produc zgomote asurzitoare își pot ademeni mai mulți admiratori. Spre disperarea lor, își varsă doar veninul, ce nu le ușurează totuși existența!

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor
din România

■ Fundația Luceafărul

Apare cu ajutorul Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Simona Galațchi (corector)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile
poștale din țară. Revista noastră este înscrisă
în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

TEHNICA NARATIVĂ

de HORIA GÂRBEA

Începând cu anul 1980, Stelian Țurlea a publicat nu mai puțin de 16 cărți, cuprinzând note de călătorie, publicistică și beletristică. El este un ziarist foarte cunoscut și foarte mobil care, așa cum era și de așteptat în zilele noastre, a trecut de la gazetăria de hârtie la televiziune, fiind unul dintre "stâlpii" Știrilor ProTV.

Reporterul neliniștit al anilor '80 nu a renunțat totuși la paginile tipărite numai că a schimbat politica externă pe jurnalistică de cultură și astfel a devenit liderul și animatorul unui supliment de informație culturală: "Ziarul de duminică" al "Ziarului financiar" - foarte citit de oamenii interesați de cultură care nu au timp să parcurgă articolele prea lungi și comentariile "subtile" ale revistelor de gen.

În timpul liber (care "liber"?), Stelian Țurlea a făcut însă pași hotărâți spre proză. Astfel ce-a dea 17-a carte a sa este și cel de-al patrulea roman. Reușește să facă atâtea lucruri pentru că scrie extrem de repede. Materialul adunat în ani e turnat în computer în câteva zile. Când Stelian Țurlea își ia concediu o săptămână, toți colegii săi știu că la capătul ei va veni cu un nou volum.

Romanul **Martorul**, apărut recent la Editura Albatros, este cel care îmi dă ocazia acestei prezentări a unui scriitor apropiat de modelul pe care-l întrevăd pentru autorul de literatură al secolului XXI. Este un volum scurt, concentrat, subtil în tehnica narativă, dar interesant prin acțiune, cu virtuți de policier dar și cu o acută observație socială, cu personaje puternice. Mediul în care se desfășoară este dificil accesibil altcuiva decât unui reporter și este sigur că baza stă într-o "documentare" a autorului. De altfel, romanul este datat "martie-septembrie 1979/martie 1999", perioadele, desigur, ale documentării și ale scrierii cărții, "după 20 de ani".

Nu povestesc acțiunea, cititorul o va descoperi cu interes citind cartea. Vreau doar să spun că Stelian Țurlea vine în literatură cu un *back-ground* solid și cu o bază de date care-i fac oferta cât se poate de serioasă. El este un tip de autor de *fiction/non-fiction* care va avea cititori numeroși pentru că se adaptează foarte bine la așteptările lor din acest timp.

acolade

CANIONUL PREZIDENȚIAL (III)

de MARIUS TUPAN

Când, după buimăceala din decembrie, a apărut pe ecranul televizoarelor chipul lui Tudor Popescu (Dumnezeu să-l odihnească!), în cursa pentru fotoliul de primar al Capitalei, trebuie să recunosc că m-a apucat râsul. Om stimabil, de altfel, dramaturg cu o oarecare faimă, fostul meu șef de la „Urzica“ n-avea nici un fel de propensiuni *manageriale* (ca să apelăm la o sintagmă la modă), activitatea lui în strada Brezoianu ținând de domeniul hazardului. Turist pasionat, se afla tot timpul pe trasee teatrale, munca în redacție repartizând-o câtorva speriați (cum se exprima, cu umor, Rodica Tott), fără a interveni vreodată în programul revistei care, nu prea era, sau se desfășura după cum îl stabilise Nicolae Stoian, pe când era redactor șef. Ei bine, sentimente asemănătoare mă încearcă și acum când aflu cine râvnește să-i succeadă lui Laurențiu Ulici la președinția Uniunii Scriitorilor. Sigur nu voi nominaliza vreun candidat preferat sau amuzant, fiindcă nu doresc să influențez alegătorii, și așa destul de intoxicați cu numeroase istorioare și anecdote, ce-i derutează nu numai pe autori, ci și pe cititori, dar

despre principii și primejdii cred că-mi este îngăduit să scriu. Mai ales că de personalitatea care ne va conduce de multe, inclusiv supraviețuirea U. S. și, firește, a revistelor literare, a editurii „Cartea românească“, să nu mai vorbim de unele activități ce au fost susținute și întreținute în Calea Victoriei 115. Ce m-a contrariat de curând (deși n-ar fi trebuit să fie o surpriză pentru mine) a fost o declarație semioficială a unuia care, nici mai mult, nici mai puțin, a recunoscut că nu are nici o șansă să convingă scriitorii pentru a-l vota, însă dorește să mai tulbure apele (iarăși!) la Uniunea Scriitorilor. Ca să-i facem plăcere: n-ar fi pentru prima oară când năzuiește spre astfel de performanțe! Ne-am obișnuit cu giumbușlucurile unor confrăți, în deficit de turație, care încearcă, prin orice mijloace, să atragă atenția asupra lor, chiar dacă strategiile și metodele de a căpăta prim-planul sunt caduce și jenante. Oricât ar îndrăzni unii să-și ascundă și să-și aperse viciile și biografia, colegii noștri nu mai pot fi păcăliți, cu atât mai puțin convingși pentru a face o alegere ce nu-i deloc avantajoasă pentru breasla scriitorilor.

ACTUALITATEA

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Realizând o integrală asupra experiențelor pe care un om, un intelectual, un observator le-au putut face în lume în ultimii cinci-șase ani, sau cel mult șapte ani - pe care le-a încercat, eventual, în Occidentul european, în America de Nord sau de Sud, în Estul Europei, în România - cred că ar trebui stabilit, fără ezitare, că în această perioadă, extrem de scurtă, de limită între secole și milenii, a avut loc cea mai completă, mai sigură, într-un anumit sens, totuși, mai inefabilă schimbare stilistică din istoria umanității. Văzând lucrurile dintr-un singur unghi, dintr-o singură perspectivă zonală, ele pot rămâne, o vreme, inaparente. Faptul este deosebit de grav, pentru că acela care nu percepe timpul este exclus din evoluția umanului, din mișcarea culturii, din existența reținută în conștiința umanității. Probabil că inteligența ar putea fi definită în primul rând drept capacitate de inserție în schimbare, de participare la evoluția ambianței, de bună relație cu istoricitatea.

Am auzit remarcă - referitoare la noi românii - că nu am fi capabili de aterizări la punct fix, după cum se spune în parașutism sau pilotaj, că nu înțelegem mai niciodată să fim unde trebuie să fim, ca loc și moment. Ne aflăm mereu în alt loc decât în cel în care ar fi fost util să fim ori, dacă ocupăm poziția potrivită o facem altădată decât ar fi fost necesar. Ne putem asuma acest defect, atâta doar că el nu este unul generalizat în cultura noastră și nici nu ne este propriu-zis specific, nefiind exclusivitatea nimănui. Haotismul dezvoltării cultural-istorice a umanității tinde să devină deosebit de accentuat; lucrul nu exclude, însă, instituirea, acum, a unui nou stil existențial, la scară planetară.

În ce constă noul stil? În ce noi trăsături se poate descoperi schimbarea istorică la care participăm, în care suntem implicați (mai exact spus: de care suntem purtați) fie că o știm sau nu o știm, fie că o dorim sau nu? Asistăm la o revoluție totală a stilului existențial - ca atare principala trăsătură a

momentului este negarea, o negare exercitată asupra tuturor modalităților stilistice anterioare, asupra formelor de corelare a creațiilor printr-o matrice stilistică sau alta. Faptele pot fi exprimate simplu și cumva diferit: tradiției i se refuză dreptul de acțiune ca o constrângere stilistică. Tradiția nu este contestată ca factor istoric și ca valoare - revoluția actuală este una a stilului -, dar ea nu are de ce să intervină pe terenul formal în care expresivitatea și comportarea capătă marca timpului. Stilul nu mai este o constantă în cultură, ci o realitate participând la „evoluția creatoare” a omului, a lumii. El, stilul, reprezintă coerența creației actuale și nu determinarea culturală a prezentului de către timpul trecut; cu atât mai mult el refuză încremenirea - la limită eternitatea - matricele stilistice inseparabile de un înconștient colectiv determinat biologic, rasial, etnic, sau chiar și numai inerțial prin exces de stabilitate politico-istorică. Stilul este voință, pentru că îl determină exclusiv voința de stil - aceasta nu se poate exprima altfel decât prin negație (ca orice voință care nu se mulțumește doar să fie, ci ține să fie receptată în calitate de mesaj), negație a cărei consecință este dinamica, schimbarea. România, prin mult prea multe din încercările sale - persoane, medii, producție de artă, modul comunicării sociale, producerea, violența, credințele - se plasează înaintea acestei schimbări, într-o lume care, însă, nu mai există. A nu aparține noului orizont stilistic revine la a te plasa aproape dincolo de uman - sau, în cel mai bun caz, într-o așteptare istorică plină de suspiciunile și neîncrederea tuturor celor care te privesc și asistă.

Care este cauza acestei radicale modificări de condiție stilistică a existenței lumii? Timp de o întreagă istorie, situația politico-socială și economică a lumii a fost determinată de evoluția culturii. Aceasta a generat noi perspective asupra realului, a furnizat deschideri intelectuale, formule de organizare a vieții, produse materiale - sau, mai

exact, prototipurile acestora -, a dezvoltat cereri, a produs efectiv opere, a introdus în istorie un continuu progres al expresivității. Prin activitatea economică, societatea nu a făcut altceva decât să gestioneze invențiile, aceste modele de acte culturale. În politică, efortul bazic, elementul principal al acțiunii, l-a constituit transferul culturii în civilizație. Marile țări, marile națiuni sunt cele care au reușit să dezvolte civilizații de un nivel nu foarte îndepărtat de acela al culturilor - culturi, la rândul lor, superioare (prin raționalitate, profunzime a planurilor de existență revelate, cuprindere a cunoașterii, amplitudine a sintezei reprezentărilor și conceptelor) altor culturi ale lumii, într-o epocă sau alta. Cultura este creație liberă a spiritului, mediu de comunicare și element de unitate a acestui spirit, a ființei care transcende materia pe care, totuși, o suportă, îi dă existență sau, mai adevărat spus, aparență. Civilizația este formă de existență socială, globală în interiorul unui grup, formă care nu contravine culturii - este reverență și declarație de acceptare și supunere în fața culturii. Aparent, civilizația nu face decât să urmeze, mai mult sau mai puțin timid, pașii culturii. Iată însă că nu este așa - după câteva mii bune de ani, în care cultura a reprezentat un gen de avangardă a civilizației, se constată acum progresul autonom și puternic al civilizației. Omul actual, omul acestor ani tinde să fie din ce în ce mai civilizată și din ce în ce mai puțin cult. Cultura de azi oferă imaginea tristă a unei creativități tot mai firave - civilizația lumii occidentale, cel puțin, este strălucitoare, îndrăzneată, puternică, invazivă. Stilul existenței actuale este stilul predominanței civilizației asupra culturii, a formei libere, variabile, coerentă totuși, mereu retractilă, asupra rigorilor sacrificiale, aproape crude, ale creației și comunicării în planul culturii. A nu aparține modernității imediate, înseamnă, în acești ani, a renunța la prezența în civilizație, pentru o prezență în cadrul culturii, văzută excesiv ca tradiție. Viitorul aparține unei stricte, dar dezinvolte, sinteze cultură-civilizație, perspectivă sau necesitate, care nu este altceva decât principala problemă politică. Istoria noastră trebuie să redemareze - fie că va relansa întâi cultura și apoi civilizația, sau invers, sau amândouă împreună.

minimax

POVARA LIBERTĂȚII (IV)

de ȘERBAN LANESCU

O dată pusă în dezbatere problema menținerii culturale comuniste în varianta deschisă de interogația **Ce se putea citi în mod normal înainte într-ale beletristicii, filosofiei și științelor socio-umane** (deci în domeniile cele mai vulnerabile la microbul/otrava ideologică)?, este neîndoios că exista trasată, și nu printr-o linie de cretă (simbol al distincției relative), o graniță de accesibilitate dincolo de care nu se putea răzbi decât individual, pe cont propriu și cu asumarea unor eventualități la o adică periculoase chiar - a face rost de un text/autor vădit ostil comunismului era un act cu parfum de aventură. În același timp, însă, cititorul român nu era decât parțial izolat de cultura occidentală căci traducându-i-se multă beletristică (clasice și chiar succese literare de ultimă oră, ele nu contraveneau condiției înaintea menționate: acceptarea ideologiei comuniste) și, de asemenea, având acces la toate *ism*-ele în care s-a metamorfozat marxismul sau cu care se poate împăca bine (structuralism, teoria generală a sistemelor ș.a.m.d., inclusiv psihanaliză cu priză mare la... public), dar să citească de-un *pareczamplu* Popper, sau Hayek, sau Revel ș.a.a. din dreapta, nu ținea. De altfel, ce urmau să afle muritorii de rând cititori abia după 1990, nici în Occidentul capitalist modelul filosofic (radical) liberal (iarăși o simplificare ideologică, „scăpată” însă pentru a facilita desfășurarea ideii) nu era la mare preț în lumea bună a inteligenței, ceea ce și explică întrucâtva bunăvoința față de

comunism, la fel ca și ceea ce s-a întâmplat *după*, când același Occident a acceptat, cu entuziasm chiar, schimbarea firmelor, când PS-urile sau PSD-urile au înlocuit PC-urile, iar Gorbaciov era plimbat prin lume ca o minune a secolului. Cenzurate erau însă nu numai textele occidentale așa-zicându-le de dreapta. Cum nu se găsea (barem ușor) de citit Hayek, nu se găseau nici Hannah Arendt sau foștii revoluționari francezi din '68, care-ntr-un timp s-au dezmeticit devenind *noii filosofi*, da'n schimb *telectualul* român era fericit că găsește neomarxiști ca Althusser (Dumăzeu să-l ierte, c-a murit nebun!), Garaudy, Bourdieu etc. Și măcar în treacăt, căci e greu să treci peste, trebuie remarcată compensația pierderii de către Moscova & comp. a războiului rece la componenta *hard*, prin câștigul la componenta *soft*, ideologic-propagandistică, victorie ce nici pe departe nu și-a epuizat toate consecințele și implicațiile. Cu precizarea că se includ în această apreciere și *produsele* artistice - scriind, nu știu de ce îmi amintesc de *Pomul de Crăciun*, poveste care, dacă o fi ajuns să fie citită și de ofițerii KGB, sau de priboiii noștri, că poate mai citeau și ei, unui, multă plăcere estetică le-a produs, dar nu numai estetică. Una peste alta și trăgând linie, cărțile (textele) acelea bune care, potrivit unui *political scientist* englez ca E. Gellner, doar ele se găseau de citit în comunism, **cam toate aveau o aceeași identitate ideologică pe stânga**, ceea ce înseamnă și critica civilizației occidentale (iar când găsești de cumpărat

doar adidași de porc, gheare și găuri de pasăre, te unge pe suflet condamnarea vehementă a societății de consum), identitate completată ulterior și cu fermentul **naționalist**, barem la noi cu asupra de măsură după 1970. În plus, **părelnic** dincolo de tărâmul cultural infestat ideologic, cititorul mai avea acces la știință popularizată (și SF), ofertă apetisantă conținând însă premisa nocivă a **scientismului pozitivist** consensual cu și fortificând marxismul în pretenția-i de teorie/filosofie socială și politică (socialismul), neapărat **științifică**, adicătelea purtătoare de adevăruri indiscutabile. Ce sugerează și ce vrea să evidențieze această privire retrospectivă, desigur foarte sumară (ar mai trebui neapărat luate în considerare traducerea *din Est*, inclusiv cele din *Secolul XX* - primul *nume* care-mi vine-n minte este Kundera, dar sunt multe altele -, bașca producția autohtonă), este că des invocata **mancurtizare** (însăși traducerea lui Aitmatov ar putea fi invocată ca un argument contra mancurtizării) sau **spălare a creierului** s-a făcut mult, mult mai insidios decât sugerează cuvintele folosite pentru a semnifica prelucrarea/modelarea cultural-ideologică la care am fost supuși și ale cărei efecte, cum mai spuneam săptămâna trecută, abia în condiții de libertate se văd. Conținând ca factori activi derivații ideologiei comuniste (colectivism, naționalism etnic, istoricism, scientism, antioccidentalism), rețeta medicației culturale-spirituale cu care era tratat *omul nou* pentru a fi imun, ba chiar ostil la pluralism și democrație-liberală, mai avea însă nevoie și de **fanatismul religios**, carentă recuperată ușor după „revoluție”.

EMINESCU PE CD-ROM

de RADU VOINESCU

În numărul 16 pe anul trecut al „României literare“, Livius Ciocârlie amenda opinia potrivit căreia Eminescu nu mai e citit astăzi pentru că nu mai e actual, iar inactualitatea aceasta ar veni din faptul că nu le-ar mai plăcea tinerilor. Nici nu ar avea cum să le placă. Domnia sa justifică, în principiu, această acuzată inapetență a tinerilor, prin faptul că tipul de sensibilitate eminesciană a fost înlocuit de un altul, propriu epocii noastre, ca și prin aceea că nu i se mai poate imita scriitura, că nu mai pot exista epigoni. Ceea ce se leagă, implicit, de prima aserțiune. De asemenea, observa că autorii din manuale, cei învățați pentru notă, au puține șanse să mai fie citați ulterior.

Eminescu inactual? Ce să mai spunem atunci despre Shakespeare? Sau despre Homer? Mă raliez opiniei susținute de distinsul critic timișorean, care susține, cu argumente de o extremă delicatețe - în contextul în care încă se discută vehement asupra validității sau lipsei de temei a prestigiului lui Mihai Eminescu -, că dialogul cu opera marelui poet poate fi continuat, îngăduindu-mi să adaug câteva considerații personale.

Eminescu nu mai spune prea multe noilor generații pentru că noi nu mai vrem să spună, pentru că noi nu am găsit calea să-l facem accesibil, să-i dezvăluim contemporaneitatea. Asumat de mediocri care nu știu să spună despre el decât că a fost mare, sau cel mai mare, fără să poată justifica de ce, ori confiscat de viziunea extrem de elevată a unei interpretări subtile, academizante, el într-adevăr nu are mai nimic să comunice acelor mai tineri, peste care se revarsă în torente cultura pop, în diferitele ei variante, sau celor seduși de drogul navigării pe Internet. Diatribele noastre împotriva primilor, neurmate decât sporadic de acțiuni de popularizare (da, exact așa) a progreselor făcute de cei din urmă, nu fac decât să perpetueze ideea că Eminescu e un scriitor pentru uzul naționaliștilor sau pentru desfătarea intelectualilor de rafinată vetustețe.

Nu cu mult timp în urmă, citând într-o împrejurare în care mi s-a părut că s-ar potrivi, două versuri dintr-un poem eminescian (neinclus în programa școlară), un copil de treisprezece ani care, *nota bene (sic!)*, nu citește nimic, m-a întrebat: „Este Eminescu, nu-i așa?“. „- Cum ți-ai dat seama, din moment ce nu ai citit așa-ceva și nici la școală nu ai făcut poezia asta?“ „- Pentru că e foarte frumos, în primul rând, pe urmă fiindcă nu seamănă cu nici unul dintre ceilalți poeți pe care-i facem și... ce să mai spun?, are o muzică pe care nu o auzi la altcineva. Are un tușeu al lui, cum să zic?...“ a încheiat băiatul. Nu cred că mai are vreun sens să tâlcuiesc această mică întâmplare.

Întâmplarea face că ea s-a petrecut cam în zilele când am putut avea CD-ROM-ul **Mihai Eminescu. Viața și opera poetului/ The Poet's Life and Literary Work** (cerințe de sistem: Pentium 166 Mhz, 32 megabiți de RAM, 800x600 de pixeli, true colors rezoluția monitorului, 8x unitate CD-ROM, placă de sunet compatibilă Soundblaster, sistem de operare Windows 95, 98 sau NT) realizat de Fundația Culturală Libra împreună cu Ministerul Culturii, având ca parteneri importante instituții de cultură și edituri din România și beneficiind de colaborarea unor largi colective de specialiști în eminescologie, lingvis-

tică, dar și, se înțelege, în informatică (Institutul de Tehnică de Calcul având un rol decisiv). Și când același puști a putut să petreacă aproximativ trei ore, fără să se plictisească, explorând cu ajutorul computerului conținutul acestuia și declarându-se mulțumit ca după un joc strategic din seriile **Age of Empires**, **Commandos** sau **Heretic**, ori după unul care simulează cursele de mașini, precum **Lotus** sau **Need for Speed**.

Voi începe prin a spune că acest CD-ROM este o reușită, atât în planul *software*, al ceea ce se cheamă în cazul de față multimedia, cât și în plan cultural. Ca prim pas către o veritabilă cunoaștere a vieții și a operei marelui poet nu numai de către publicul din România dar și de oriunde. Secvențele lui sunt redată în română și în șase limbi de circulație: engleză, franceză, germană, rusă, italiană, spaniolă.

Ele cuprind următoarele secțiuni: un studiu comparatist semnat de profesorul Romul Munteanu, „Eminescu și eternitatea discursului liric“, **Biografie**; **Bibliografie**; **Opera antumă și postumă**; **Viziunea științifică eminesciană** (studiu de Magdalena Vatamaniuc); **Sinteză din studiile critice despre Eminescu** (Maioreșcu, Gherea, Iorga, D. Caracostea, M. Dragomirescu, Ibrăileanu, E. Lovinescu, Perpessicius ș.a.); **Harta călătoriilor lui Eminescu**; **Eminescu recitat** (Sadoveanu, George Vraca, Ludovic Antal, Gheorghe Cozorigi, Leopoldina Bălănuță, pentru viziunea română, Lucia Mureșan, Ion Caramitru, Ildiko Zamfirescu, Vladimir Jurăscu ș.a. pentru celelalte versiuni); **Eminescu în corespondență** (între altele, scrisori de la Veronica Micle și Ion Creangă precum și către Alexandru Chibici Revneanu, Vlahuță, Gheorghe Chițu, Gheorghe și Raluca Eminovici, Titu Maioreșcu, Veronica Micle); **Mărturii despre Eminescu** (Titu Maioreșcu, Iacob Negruzzi, Slavici, I.L. Caragiale) și, în sfârșit, **Interferențe culturale: Eminescu în arta plastică, Eminescu în muzică, Eminescu în teatru**.

Studiul profesorului Romul Munteanu - care lipsește, dintr-un motiv nelămurit, în secțiunea italiană - insistă pe așezarea lui Mihai Eminescu într-un context nou în privința literaturii europene. „De câte ori se face observația că poezia lui Eminescu se înscrie în timp o dată cu aceea a unor poeți ca Charles Cros, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé și Leconte de Lisle, care formează tiparele atât de diverse ale discursului poetic modern, de atâtea ori se crează impresia că romantismul întârziat al lui Eminescu îl situează la marginea fenomenelor înnoitoare în domeniul liricii“. Toată această demonstrație se centrează în jurul ideii că Eminescu nu a preluat doar temele și atmosfera discursului romantic, dar a mers o dată cu acei poeți care tocmai se pregăteau să schimbe paradigma către cea modernă, în opera lui fiind detectabile accente care îl apropie de cei enumerați mai înainte. Exemplificările sunt convingătoare și ele merg de la compararea unor strofe din „Săraci la biserică“, de Rimbaud, cu începutul din „Împărat și proletar“, din „Alt evantai“, de Mallarmé, cu „Lasă-ți lumea...“, din „Viziunea lui Khem“, de Heredia, cu „Memento mori“. Conștient de riscul ca traducerea românească să fie influențată de marca persistentă pe care versul eminescian a putut-o

lăsa în literatura noastră, profesorul Romul Munteanu recurge și la confruntarea cu originalul. Așa încât „*Que diras-tu ce soir...*“, de Baudelaire, arată uimitor că teza este cât se poate de corectă, că Eminescu a creat într-un perfect acord cu un spirit al timpului, dincolo de trena romantică pe care o purta.

Realizatorii acestui disc s-au gândit să ofere o probă care să certifice dimensiunea vastă a biografiei și a scrierilor marelui poet. Așa cum cere regula discurilor multimedia, imaginea s-a dorit să fie cât mai atrăgătoare. Secțiunea biografică include fotografiile din locurile pe unde a trecut Eminescu, cea a călătoriilor oferă atât fotografii, cât și secvențe de film (s-au folosit filmele „Eminescu - o călătorie virtuală în absolut“, de Anca Damian, și „Eminescu și Ardealul“, de Sandrino Gavriloaia), cea cuprinzând bibliografia prezintă copertile majorității edițiilor importante din opera eminesciană. Există reproduceri din arta plastică (Florin Niculiu, Ligia Macovei, Paciurea, Camil Ressu), pot fi ascultate poezii recitate de mari actori, cum spuneam, dar pe timpul explorării se pot asculta bucăți muzicale - existente într-o opțiune separată - pe versuri eminesciene.

Unele selecții de la capitolul **Opera antumă și postumă** nu sunt, probabil, cele mai inspirate după cum, spre exemplu, traducerea în germană neglijează pe acelea ale lui Konrad Richter, ceea ce face ca unele dintre versiuni să fie foarte îndepărtate de ceea ce s-ar chema o bună tălmăcire.

Există, de asemenea, și unele stângăcii de realizare: nu s-a creat opțiunea *skip* pentru prezentare, așa încât și la a zecea rulare utilizatorul e nevoit să privească până la capăt imaginile dublate de un fragment din **Rapsodia I** de Enescu, nu avem posibilitatea de a minimiza fereastra și de a o trece în bara de lucrări, opțiunea *scroll* este defectuos creată la cele mai mute dintre meniuri, ceea ce obligă la parcurgerea întregului text până la ajungerea la locul dorit.

Dar, peste toate acestea, CD-ROM-ul dedicat lui Mihai Eminescu face un pas uriaș în așezarea culturii române în noile modele de dialog cu un autor și cu o operă. Englezii, de pildă, au realizat un asemenea material incluzând integrala operei shakespearicene, iar etapa următoare ar fi, pentru noi, cuprinderea completă pe suport multimedia a operei lui Eminescu. Sunt convins că o variantă viitoare va avea în vedere și posibilitatea realizării în *hipertext* (adică, în linii mari, pornind de la un cuvânt-cheie, „dor“ să zicem, să se poată obține referințe multiple pe interfața grafică, trimiteri către toate ocurențele cuvântului în informația stocată pe disc) sau *hyperlink* (legătura cu un *server* al Academiei Române sau al Centrului de la Ipo-tești, unde să se ajungă la cele mai noi adăugiri în programul Eminescu).

Genericul CD-ROM-ului Eminescu este atât de întins, încât seamănă cu acela al unui film produs la Hollywood. Gândul mi se îndreaptă către toți membrii numeroaselor colective care au contribuit la realizarea lui, menționați în acest generic, dar nu pot reține aici, din lipsa spațiului, decât numele Danielei Tomescu, director editorial, al directorului de proiect Dan Mircea Cipariu, al directorului executiv Ion Tomescu și, nu în ultimul rând, al celui care și-a asumat concepția și realizarea grafică: este vorba de Cătălin Ilinca.

Cred că suntem în fața unei strălucite demonstrații că Eminescu mai poate să spună ceva noilor generații și îl văd foarte bine cel puțin ca material didactic pentru școala anilor 2000. Ca să nu mai vorbesc de deschiderea pentru alte limbi și alte culturi.

În cartea noastră, **Textualism, postmodernism, apocaliptic** (Editura Pontica, 2000), schițăm la un moment dat ipoteza unei arte apocaliptice a "îngrijorării", scaldată în luminile teribile ale Iosafatului, în care converg frisonul eschatologic și noua propensiune spre metafizic, vizibile deopotrivă într-o bună parte a producției literare postdecembriste, o artă care s-ar putea concretiza mai cu seamă sub forma unei iconici a Judecării. Și ne bucură să constatăm că acest punct de vedere nu e nicidecum atât de excentric cum ar putea să pară la prima vedere, de vreme ce e împărtășit și de alții, regăsindu-se, bunăoară, în **Fragmentele despre poezie și actualitate** din volumul Magdei Cârneli, **Poeme politice**. "Singura revoluție pe care o mai cred necesară - scrie autoarea în această ordine de idei - este Apocalipsa. Poate că toate revoluțiile moderne sunt un fel de simulări în plan material, un fel de provocări artificiale, umane - deci utopice, limitate și distrugătoare - ale adevăratei apocalipse. Care nu poate fi decât de natură spirituală. Apocalipsa lăuntrică, individuală, sau Judecata de Apoi a fiecăruia și a tuturor de către sine și de către toți." Iar considerațiile

Magdei Cârneli au marele merit de a spune că este tranșant un lucru de o importanță capitală: acela că, în calitate de viețuitori ai lumii actuale, nu ne rămâne decât posibilitatea de a ne asuma tot răul acesteia, de care, într-un fel sau altul, suntem cu toții răspunzători, și că această asumare nu se poate realiza decât sub forma "Judecării de Apoi", prin care eliberarea de toxinele luciferice ale istoriei și saltul spre o nouă spiritualitate ar putea deveni dintr-o dată posibil.

Astfel încât **Poemele politice** se nasc dintr-un program (mai degrabă spiritual decât estetic) legat de ideea unei "lumi mai bune, consonantă cu dorința reșezării realului sub tutela unui principiu coerent și transindividual" către care suntem purtați de un "nou instinct al transcendenței". Ceea ce corespunde cu o respiritualizare a lumii și cu investirea creației poetice cu o funcție metafizică esențială: "Curajul poetului - putem citi mai departe în textul Magdei Cârneli

îi în a mărturisii extazul enorm al realității. A mărturisii astfel urma divinului în lume. (...) Curajul poetului stă în fidelitatea lui față de această specială formă de iluminare, care-i e proprie, care pare gratuită și inutilă, dar fără de care celulele individuale ale uriașului organism al umanității nu ar respira până în străfundul putințelor sale evolutive, s-ar asfixia". Sursa acestei poezii, care urmărește în mod programatic iluminarea sau, mai degrabă, materia ei, este realul, față de care creatorul trebuie să dovedească o receptivitate superlativă, să-l accepte în totalitate, "să numească ființa tuturor lucrurilor, să recunoască prezența lor unică și uimitoare, chiar extaziantă și deschisă altor dimensiuni infinite și s-o facă sesizabilă, inteligibilă celorlalți". Poemul politic reprezentând, în lumina unui asemenea program, o "Judecată de Apoi" a lumii actuale prin care evenimentialul brut este integrat în scenariul "lipurgic" al Apocalipsei, făcându-se vizibilă astfel încărcătura de acțiune a unei istorii din ce în ce mai demonizate. Starea interioară care răzbate din aceste poeme fiind un fel de "rău de istorie" ce produce momente aproape insuportabile de anxietate și de revoltă. Orânduite secvențial, în cicluri datate, ele se constituie într-un compendiu *sui generis* de istorie contemporană în spatele căruia, însă,

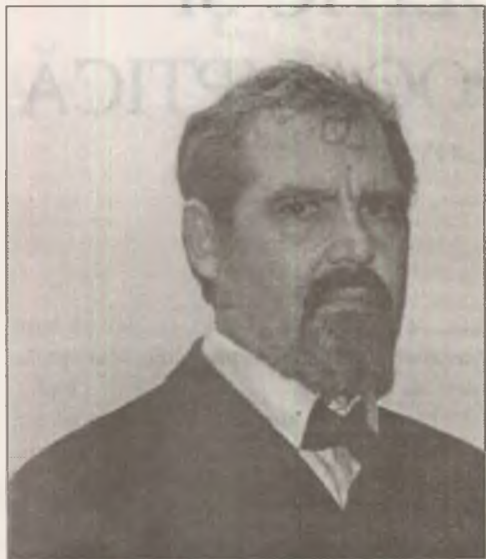
POEMUL POLITIC ȘI CONȘTIINȚA APOCALIPTICĂ

de OCTAVIAN SOVIANY

se presimte de fiecare dată iconica terifiantă a *eschaton*-ului. Magda Cârneli invocă în acest context mașinăriile apocaliptice care pervertesc reminiscențele de candoare, iar istoria îmbracă ipostaza Monstrului devorator care alterează limbajul, transformându-l într-un instrument de fabricat simulacre, astfel încât poeta sfârșește prin a postula regresivitatea într-un fel de latență absolută a verbului, într-un "înainte" sau "după" al vorbirii, care sunt sinonime cu rostirea poetică, devenită singura forță de rezistență în raport cu bestiarul istoriei: "Umilă/ Ca drapelul de pânză al unei republici utopice/ prefăcut de buna istorie în cârpa de praf./ Și pe drapel era scris cu aur un singur cuvânt/ unul-bun-și-frumos în formă de flacără sau de porumbel arzător ori cine mai știe/ sub formă de întuneric: un glorios întuneric.// Iar istoria nu era decât șarpele albastru/ care înghite porumbelul etern arzător/ în timp ce unul-bun-și-frumos cade încet/ ca o zgură cenușie țipând din ceruri/ de pe drapele încet în jos trecând printre/ nori eoni și imperii concentrice/ încet în jos ca o zgură cenușie curgând/ într-un gros întuneric.// Drapel rupt, republica utopică/ arzând praful lumii./ lumea înecată în praf; praful acoperind lumea./ Cârpă moale care speli rănile porumbelului arzător.// Drapel rupt, flacără mistuind lacomă umorile timpului./ sângele nostru în van revărsat; suferința; sudoarea/ zgura aspră care absorbi fără rest patriile imaginare, în vreme ce mulțimile fugind ca de gură albastră de șarpe/ se refugiază în flacără/ cu tata și mama, cu mai mult ca perfectul/ cu turmele, cu rugăciunile./ cu înjurăturile, cu viitorul anterior./ se retrag în arca moale și caldă/ și tac./ și tac.// și așteaptă" (**Limba**). În paralel, autoarea va invoca discursul "degenerat" al istoriei (sau al Conducătorului care reprezintă proiecția antropomorfă a acesteia) secretând antilimbajul, idiomul satanizat al minciunii universale: "Cadavre de cuvinte ucise/ în rigole, în piețe, pe trotuare./ Cadavre de urale și ovații spânzurate în aer/ urlete, spume, aplauze./ cuvinte stricate, putrede, din gură în gură căzând./ supurând, cariindu-se./ Când le rostogolește Ea, cu sputa pe buze, Gura cea mare./ gura de aur, gura victorioasă/ care știe tot, vede tot, proslăvește./ gura noastră, gurița de prunc, gura maternă, gura paternă/ gura șefă, gura dumnezeiască" (**Gura enormă**). Toxinele istoriei pervertesc până și magia poetizării, care se transformă într-un spectacol coregrafic grotesc, în timp ce libertatea s-a degradat într-o explozie anarhică de instinct tenebros, iar putregaiul moral se întinde asupra țesutului visceral, lumea dobândind aerul unei uriașe leprozerii: "S-au oprit? S-au oprit?! Celulele continuă să se agite

frenetic, se restrâng pe ici-colo, se/ devoră între ele./ ascultă, așteaptă, lasă pe mâine. Mai speră./ Celulele se agit. Dar crește duhoarea" (**Hoit**). "Răul" paroxistic al timpului va genera utopia regresivității într-un "punct zero", într-o anistoricitate ce nu mai are însă plenitudinea stărilor paradisiace plasate sub semnul mitului, ci s-a convertit el însuși într-un fel de uter mortificat, e o masă de materie inertă, din care a dispărut orice cutremurare a viului: "zaceam adânc sub piramida de zăpadă fără sfârșit/ pluteam înalt peste ape reci, fără margini/ nu simțeam nimic, doar o grea apăsare/ o apăsare grea, preistorică.// Unde sunt hotarele, luminile, casa?// întrezăream întunecată dimineața, încercam fără rost/ să mă rup, să scap, să mă trezesc/ în jur nu era nimeni, nimic, nimic, nimeni/ ceva mă atrăgea în jos în adânc./ o apăsare grea, preistorică" (**Patrie preistorică**). Viitorul la rândul său este marcat de prezența "petelor negre" în care se concentrează energiile nimicitoare ale istoriei, ajungându-se astfel la viziunea unui "timp fără timp", ale cărui segmente (trecut-prezent-viitor) sunt eonii unui apocalips perpetuu, peste care regtează personificările, terifiante și groțeste în același timp, ale nimicirii și care evocă moartea apocaliptică a timpului. Noul Mesia care bântuie prin aceste bolgii ale istoriei va împrumuta, de aceea, masca unui Anticrist conturat în liniile caricaturii enorme, izbăvirea nu mai pare posibilă, chiar dacă printre tablourile eschatologice ale Magdei Cârneli se mai aude uneori câte o șoaptă de speranță, astfel încât apocalipsa sfârșește prin a deveni o antiapocalipsă ce instaurează definitiv o împărăție a morții și a simulacrelor diavolești: "ne-ar trebui iarăși un om nou. Un om nou, foarte nou./ Ne-ar trebui un om foarte înalt, un om cât un imobil cu multe etaje./ multe lifturi./ multe ferestre și o reclamă electrică orbitoare, ca să se vadă din/ sud și din nord./ de la stânga și dreapta, de sus și de jos, din toate continentele, de pe toate acoperișurile/ din toate balcoanele" (**Noul Mesia**). Dar, în același timp, instituirea acestui rău paroxistic pare să sugereze că substanța maleficului a fost epuizată, s-a consumat în sarabanda de simulacre monstruoase ale războaielor și revoluțiilor, spectacolul dezalcătuirii universale sfârșind prin a genera acel "nou instinct al transcendenței" care face cu puțință asumarea "conștiinței apocaliptice" despre care vorbește Magda Cârneli. Și, din acest punct de vedere, **Poemele politice** semnate de Magda Cârneli trasează pregnant o direcție a poeziei actuale care e cu puțință să fie mult mai fertilă ca altele, ea fundamentându-se pe categoria ontologică (dar și estetică) a apocalipticului, marca esențială a lumii contemporane.

florentin palaghia

Luptătorul rănit de vidul albastru

Alunec prin frigul sărat subțire
ca o geană
într-un tunel cu oameni pașnici
ce nu mă cunosc încă.
Sunt luptătorul rănit de vidul albastru.

Ca într-un tablou cu cormorani
ce se frâng de inimă
cu aripile lor adulmecânde
sfidez aerul.

Semințe neliniștite
mă roagă de rod tandru
cu rădăcinile lor de licoare
ancorate de ceruri.

Și ninge Doamne,
ninge cu îngeri
desprinși din uimire!

Cin-să despartă?

albastră umbră
umbră de umbră
flutur de noapte
rugă plăpândă

încă rezistă
și nu se-adapă
cerul din ceruri
lumea din piatră

cin-să despartă
trupul de viață
visul de visuri
moartea de moarte?

Grimasă

Gonesc în umbră
Raza ei firavă
îmi rupe vălul
chipului de ceară.

de ce exist
ca să devor solstițiul
ca să străbat cu umbra
interstițiul?

Ce gol intens
ce crupă senzuală
decide soarta mea
superastrală?

Gândeam că cerul
e o întrebare
ce curge-n valuri
către marea marc

că sunt un înger
rugă devorată
de-albastră depărtare
prea-curată.

O binecuvântată
depărtare
ne vom ivi lunatici?
unde oare?

Camera rotundă

Cu mercenarii mei de ceară
stau trist în camera rotundă
în bezna care de aseară
vederii totul îi afundă

starea imaterială nudă
spoita mască-n trup de rouă
mirean adulmecând cu trudă
a lumii întrupare nouă

popas în viața spăimântată
frângându-mă de-atâta greață
țară de dor desfigurată
ființă devorată-n ceață.

Războiul cu timpul

Pe altarul fărădelegii stă
pe muchie de cuțit adevărul,
nu știu de ce încă domnește
peste toate acestea Omul?

Cine e răspunzător de limită
și cum să doresc pace
când istoria îmi e ostilă
și războiul e-aproape?

Ostil mie în libertate?
Doamne ajută-mă a mă naște,
cred că am început războiul cu timpul
de-o vreme încoace.

O mie de poeme

Doamnă scumpă,
arta decade în mediocritate,
o mie de poeme mă torturează
cărându-mi o clipă de libertate.

Astăzi deci redescopăr
viața publică ca pe o aducere aminte
stranii fotolii de epocă,
prăfuite dicționare de cuvinte.

Iubesc deci aceste poeme răsfățate
care zac încă în sertare,
aproape că am uitat anul lor de naștere
și toate privilegiile literare.

Seara unui poet cuminte

Brodezi
tapiseria
chipului meu
iluzoriu

ce-l bănuiesc
topindu-se
vălvătaie
pretutindeni.

Ca să-ți
pot scrie
această
scrisoare
născocită

a trebuit să uit
unde mă aflu
de o vreme
încoace.

În mai multe rânduri, în cursul unor mărturisiri despre perioada mea de publicist în timpul comunismului, am protestat împotriva calificativului care ar trebui să fie de mare mândrie, anume că aş fi un „intransigent“, un tip inconcesiv, un om al criteriilor absolute. Am protestat împotriva acestui neadevăr chiar dacă el mă avantaja; în realitate, o astfel de atitudine ar fi fost o imposibilitate în acea situație istorică dată. Chiar în paginile acestei reviste am povestit ezitățile mele în fața unei cărți care promitea mult mai multe și mai grave decepții în legătură cu scriitorul meu favorit, Camil Petrescu, și pe care nu am cumpărat-o de teamă să nu aflu ceva în plus care să-i întunece sau să-i păteze mai mult imaginea. E vorba de **Procesul tovarășului Camil**, o stenogramă asupra discuțiilor din redacția „Vieții românești“ în momentul în care autorul lui **Danton** încercase să-și publice acolo o nouă lucrare, inspirată din trecutul literar, dar și de ideologia „revoluționară“ a Partidului Comunist pe care se grăbise să o servească, **Cara-giale și vremea lui**. (Nu e vorba acolo de un „proces“, de o judecare a autorului pentru unele erori, ci de o foarte amicală și respectuoasă tentativă a unor politrucci din redacție de a-i face carfa vandabilă, ceea ce e cu totul altceva.)

Am trăit cu o consternare pe care o amintesc mereu, fără a o și epuiza, lamentabila prostituare a câtorva dintre cei mai eminenti scriitori și cărturari români, de la M. Sadoveanu, G. Călinescu, M. Ralea, Camil Petrescu, mai apoi T. Arghezi și, în fine, în ordine descendentă, dar încă vie în memoria mea, T. Vianu iar, la spartul târgului, Șerban Cioculescu. Aș vrea să uit toate acestea: decizerea lor de la ceea ce constituise temeiul admirației mele juvenile (dar nu numai juvenile) și poate că aş fi lăsat totul baltă, așa cum nu stă bine unui iubitor al adevărului, dacă nu aş fi văzut armata vastă a falsificatorilor trecutului mobilizându-se și oferind imagini fanteziste, când nu și grav deformatoare. Totuși, am unele ezitări în continuare și, de aceea, nu m-am apucat să dezgrop o afacere destul de jalnică, rămasă în memoria mea cețoasă, de care deci nu sunt sigur, și îmi sunt mai clare altele, petrecute acum mai bine de patru decenii. E vorba de un omagiu pe care G. Călinescu l-a adus într-o revistă a vremii călăului Gh. Gheorghiu-Dej, unul dintre oamenii care au făcut cel mai mult rău poporului român, neezitând în fața asasinatului personal, dar și a crimei pe scară mare, pe categorii, oamenii de cultură fiind printre primii. Ei bine, tiranul împlinise o vârstă rotundă, cred că 65 de ani, și Călinescu s-a apucat să-l lingușească afirmând că de figura acestuia, brăzdată de ani grei de lupte și de izbândi în folosul poporului, nu ar îndrăzni să se apropie chiar dacă ar poseda dalta lui... Donatello.

Ei bine, nu sunt sigur de veracitatea acestui „medalion“ omagial, s-ar putea să mă înșel și autorul să fi fost altcineva; ceea ce vreau să comunic cititorilor mei e că am în continuare o mare ezitare, în a-l identifica pe G. Călinescu drept autor. Oslăbiciune, desigur; mai rămâne ceva chiar și în cazul meu, din acea firească oroare față de lucrurile ce nu le-aș dori să se fi întâmplat, iar dacă totuși ele așa au fost nu le pot trece în contul „autorilor“ pe care (din cu totul alte motive) îi admir.

În același sens, voi mai relata un caz, trăit tot de mine, dar al cărui final e cu totul altul.

Este vorba de un alt om mare, de N. Iorga, o personalitate uriașă, cu merite inegal distribuite,

TOT ADMIRAȚIE ȘI ÎNDOIALĂ

de ALEXANDRU GEORGE

cu pete care lasă să scape lumini orbitoare, posesorul unui talent de gazetar și de memorialist ieșit din comun, dar și al unei incapacități aproape absolute de a înțelege literatura de pe la sfârșitul veacului trecut încoace, ceea ce-l exclude dintre figuranții epocii sale și de la raporturile firești cu lumea valorilor literare mai noi. Știam lucrurile acestea prea bine, de multă vreme, ca orice ins cât de cât informat asupra celor petrecute în veacul său, în literatura din care m-am hrănit și pe care, după puterile mele puține, m-am străduit s-o îmbogățesc. Făceam distincția convenită între diferite forme de manifestare ale marelui cărturar și treceam foarte ușor peste ceea ce credeam că i-ar deservi o anume imagine.

Dar mai era vorba și de omul politic, deoarece N. Iorga, în ciuda eșecurilor sale în acest domeniu, a fost și așa ceva, a fost ministru și prim-ministru, președinte al Camerei, consilier al regelui Carol al II-lea etc., o voce ascultată, chiar un agitator și un luptător pentru unele cauze, pe care Istoria nu i le poate uita... A fost, totuși, un om de acțiune, dar mai ales de opoziție, criticismul lui acut apropiindu-l mult de junimiști, la care a adăugat o pasiune dezlănțuită, în gazetărie, în oratoria sa parlamentară sau de adunare publică. El n-a fost un om de club, precum majoritatea politicianilor contemporani cu el, nu s-a verificat cu „mai mulți“ semeni, a vorbit din afară și de cele mai multe ori, de sus. Numai că toate aceste calități nu fac din cineva un ministru și cu atât mai puțin un conducător de guvern. Și Iorga, atunci când mai mult dintr-un capriciu al lui Carol al II-lea, a devenit șef de guvern, s-a dovedit total ineficient, și-a dezamăgit nu doar partizanii, ci și opinia publică în sensul larg. El s-a instituit în reformator al moralei (ceea ce preconizau și junimiștii) punând acestea înaintea reformei sociale și politice. Dar, cum a făcut-o?

Există câteva mărturii categorice asupra guvernului Iorga-Argetoianu; eu vreau să aduc în discuție doar o întâmplare hazlie în fața căreia am ezitat îndelung să-i dau de rost, obținând târziu o confirmare că lucrurile s-au petrecut chiar așa. Anume Iorga devenit prim-ministru, dar și ministrul Educației și Învățământului, a decretat, în vederea asanării moravurilor, ca toate femeile funcționare din cadrul Ministerului să nu vină la slujbă cu... ciorapi și lenjerie de mătase. Apostolului neamului i se părea că astfel se făcea și „economie“, într-un moment când țara gemea sub tot felul de greutăți și conducătorii ei nu știau ce să mai facă. (Asta te lămurea asupra concepției economice de la baza „măsurilor“, marele istoric nedându-și seama că tocmai inversa, cumpărarea de articole superflue, înviorează economia țării și mai ales o industrie care atunci, la începutul anilor '30, făcuse erupție pe piața românească, de nici comuniștii nu au putut-o elimina (cei alți mari moralizatori și predicantii ai cumpătării și

eliminării luxului.) Ei bine, ministrul Educației se instala la intrarea ministerului său de pe strada General Berthelot și ridica cu vârful umbrelei de care nu se despărțea niciodată fustele depravatei funcționare, pentru a le interzice intrarea în clădire eventual.

Am aflat de mult de această aventură a politicii supuse moralei; nu e de mirare că acel guvern nu s-a putut menține la putere, că nu a fost în stare să rezolve adevăratele probleme ale țării, printre care și redresarea economică, în ciuda marelui număr de specialiști din echipa respectivă.

Am aflat de grotesca aventură a guvernului Iorga din scrisul, cu exagerări baroce, al lui Arghezi; am socotit în mine că trebuie să fie ceva adevărat, dar că intransigența premicrului nu a luat chiar formele acestea aberante. Dar, în timp, alte informații au venit s-o confirme, făcând-o perfect credibilă, autoritarismul absurd și exagerările de tot felul din acea scurtă perioadă „de bărbi, infuriate“ rămânând în amintirea multor contemporani și fiind copios consemnată în presă. E. Lovinescu, de pildă, un scriitor de altă factură decât Arghezi, evocând la câțiva ani scurta guvernare Iorga, vorbește de „domnia inconsecvenței, a bunului plac, a mobilității sufletești dezordonate, furtună, trăsnet, ardei și muștar“. Una din realizările sale a fost cumpărarea cârciumei din Vălenii de Munte și transformarea acesteia în grădini publică, pe care a despărțit-o în două pentru „doamne“ și pentru „domni“, pentru ca în calitate de rector să dea ordin ca studenții să nu mai stea în sălile de curs la un loc cu fetele, aceeași segregare respectându-se și în biblioteci (**Iorgaica**, 1937).

Asemenea aberații nu mi-au anulat imaginea de ansamblu ce trebuia să se mențină, anume, a marelui cărturar, poate că au izbutit s-o clatine, dându-ne explicația multor episoade din viața lui, dar mai ales a sfârșitului său tragic. Spirit disociativ, am despărțit pe dramaturg de istoric, pe poet de gazetar, pe agitatorul naționalist de memorialist și de pamfletar. Dar povestea cu controlul funcționarelor la intrarea în minister mi s-a părut prea de tot, absolut inadmisibilă, inacceptabilă. Și, deși o puteam verifica, decenii întregi am lăsat-o în suspensie, am evacuat-o din spațiul curiozităților și controverselor. Aveam o mătușă care fusese funcționară în acel timp la acel minister și la o instituție conexasă, unde trebuia să domnească același puritanism edictat de sus și controlat cu vârful umbrelei. Ei bine, exact când biata bătrână mai avea câteva zile până a părăsi această lume și câteva ore până a intra în comă m-am apucat s-o întreb dacă ceea ce aflasem este adevărat despre aventurile marelui om la pârghia de comandă. Biata mea mătușă a avut puterea să zâmbească larg și să exclame, confirmând:

- Doamne, Dumnezeu... Cum de ai aflat de asta?!...

BATAKANDA

Nimic din ce știa el nu mai era asemenea. A alergat la marginea poienii în căutarea altor semne lămuritoare, s-a uitat în adâncul văilor, a cercetat crestele... Pe sub grohotișuri fugeau speriate șopârle maronii, iar mărăcinii tineri îi fereau din cale, să nu-l întărate și mai rău. Stam deoparte lăsându-l să se zbuicume. El mă ignora. De întreat, nici vorbă. Însemna o scădere în propriii ochi, o recunoaștere a faptului că se înșelase. S-a dus în cealaltă margine uitându-se și acolo în brădetul întunecat al pantei, ca găina în surcele. A venit spre mine și, proptindu-se bine pe picioare, a tras concluzia:

- Dom'le, nu-i asta poiana! Nu, cum, ceapa măsi, trecurăm pe lângă ea?

- Ba eu cred că asta e.

- Și statuile unde-s?

- Păi, nu-s.

M-a privit încrunțat, pentru întâia oară, fără urmă de considerație. Devenise palid, iar buzele îi tremurau sub imperiul fricii care puneă stăpânire pe el.

- Bre, nea Duicule... Nu mă zăpăci de cap, dom'le. Îți zic, nu suntem unde trebuie. Ori, e de pomină!? Ce, erau din sare?

- Au plecat oricum...

Mă jucam cu spaimetele lui amuzându-mă la rându-mi, după ce el îmi făcuse tot așa, la Țășnitoare. Anul ăsta le găsisem mai furioase ca oricând, iar jetul fierbinte îmi opărise până și unghiile. O sticlă întreagă de gaz și busuioc sălbatic turnase Simion pe mine. Puteam ca o benzinărie. E drept, așteptasem ieșirea din iarnă ca pe sfintele sărbători. Încă un drum la Trunchiuri era imperios necesar, eu însumi dorindu-mi o lămurire, și nu mă gândisem nici o clipă ce-i voi spune băiatului dacă statuile nu mai erau la locul lor. Și... nu mai erau.

- Dacă ăsta-i locul, eu ce pot crede? Că m-a scrântit ursul as' iarnă mai rău decât trebuia. Ori, Dumnezeu mi le ascunde vederii din cine știe ce pricină. Dumneata le vezi?

- Nu.

- Ei, ne-a scrântit ursul *en gros*, cum s-ar zice. Adică pe amândoi.

- Poate *en detail*...

- Numai eu?

- Mde.

- Neică! Îți repet: nu suntem la Trunchiuri. Iar dacă totuși da, atunci la Vedenii ne aflăm, clar? Înțelege, nici o putere omenească nu avea cum să adune pietrele alea, și să le mute la... Imposibil! Doar dacă nu au plecat singure, cum zici. Unde crezi că s-au dus?

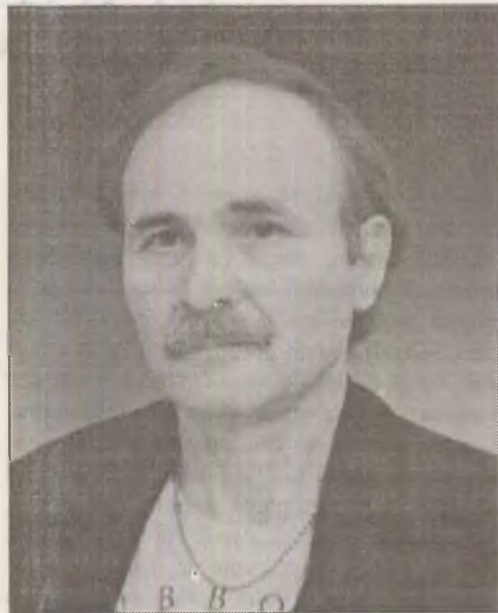
- Habar n-am.

- Până și femeia.

- Oricum nu-ți plăcea, că era dezgolită. Am văzut eu...

- Păi, da! Dumitale ce-ți pasă? Azi-măine pleci! A fost, n-a fost, tot aia! Da' eu rămân și-s mai sărac cu ceva. Mi-au furat Trunchiurile, pricepi!? Nouă, ăstora care rămânem, ni le-au furat! Ce-o zice prea-sfântul când... Mă rog, de acum poa' să vină câți turiști vor, nu mai contează. Unde or fi plecat Doamne?

Parcă o turmă de oi pierduse, așa se văita bietul Simion. Că de ce n-o fi luat cănele, să le caute el,

mihai antonescu

că una-alta, a ținut-o așa vreun ceas. Îl simțeam îmbolnăvindându-se. Trebuia pus capăt în vreun fel tărășeniei până nu era prea târziu.

- Ia stai un pic locului, și ascultă-mă.

- Nu pot, nea Duicule nu mai pot! Pe dumneata cin-te caută... ți-a pus poza la vedere pe toate gardurile. Poza lor n-o să apară niciunde, că nu le știe nimeni. Nu le caută...

- Eu le-am mutat, copile. În... munte.

- Haida!?

- Cu voia prea-sfântului, crede-mă. A lui... și a lor.

Simion încremenise holbându-se la mine ca la o arătare din alte lumi. Dacă-l loveam cu ceva atunci nu s-ar fi clintit, nici sânge n-ar fi curs. Sta zidit ca o marmură albă acolo, în goliciunea poienii. Dacă, vai mic, rămânea așa...

- Statuile alea sunt adevărate comori băiete, iar părintele mi-a mărturisit că îi e teamă să nu fie găsite, până la urmă. Umblă zvonuri despre un nou șantier, poate cine știe, tot la Stânca lui Durău... O dată i-a înecat potopul, dar mai știi? Ia gândește-te. Dacă cerul nu mai are apă destulă? Ori altceva să-i oprească? Așa a zis și părintele când am hotărât să le băgăm în munte.

- Păi cum le-ați băgat?

Îi revenise graiul. Semn bun.

- Prea-sfântul e sfânt... sfânt, cum știi. S-a dus la munte rugându-l să se deschidă. Uite-așa mare a crescut o poartă în el! Pe urmă, mi-a făcut mie semn. „Zi-le, Duicule, să intre.“ Le-am zis. Mai întâi femeia, apoi celelalte în șir neîntrerupt au curs în munte până la ultima. În fine, poarta a dispărut iar noi ne-am întors acasă. Gata!

Nimerisem în plin. Jumătatea adevărului îl convinsese pe băiat deși, vedeam, nu pe de-a-ntregul. Că prea-sfântul făcea minuni era limpede. Că șederea mea la schit avea o însemnătate, iar așa

Totuși...

- Uite, eu te cred, dacă-mi spui unde au putut intra nouă sute nouăzeci și nouă de bolovani așa, ca și când ar fi fost pietricele?

- Au intrat, din moment ce nu mai sunt afară.

- Toate, toate?

- Păi, da.

M-a privit bănuitor.

- Mai e ceva ce trebuie să știi?

- Deocamdată nu. Ba te sfătuiesc, nici pe părintele să nu-l întrebi. O să afli la timpul convenit. Ești tânăr...

- Sărut mâna, nea Duicule, și iartă-mă, de. Mă îndoi un pic, uitai cuviința... Acum cred, Bogdaproste, că nu mi le furară careva. Da' eu, locului ăștia tot „La Trunchiuri“ i-o zice. Și de m-o întreba vrul de ce, diciașa!

- Bine.

Așa ne-am înțeles, așa a rămas. Băiatul se cumințise deodată și devenise mult mai tăcut. Uneori căta cu coada ochiului spre mine minunându-se în sinea lui. La două zile după ultima urcare pe munte m-a chemat părintele Ilie la el.

- Ai făcut ce trebuia?

- Am făcut.

- Ai înțeles?

- Da, atât cât mi-a fost îngăduit.

- Bun. Mergi de te îmbăiază, primenește-te vino iar. Mă găsești în biserică.

- E vremea...

- Este.

Pentru ultima oară m-am dus la hârdaiele de lemn, limpezindu-mă în apa sfântă a muntelui secret. Venise vremea plecării, cam pe neașteptate, cum vin ele, toate, bunele și relele, când e să vină. Ștergarele înflorate ale Velicăi îmi zvântau trupul cu infinită duioșie. Lavanda și busuiocul ascuns în ele, aveau să-mi ducă dorul de acum. Ori poate mâinile maicii Dara trecuseră tainic peste ele știind în apa cui vor ajunge? Mi-am pus haine curate, urmărit atent de Papilon, care nu știa ce urmează. Oare pisicile au memorie? Părintele Ilie mă aștepta îngenucheat dinaintea altarului. M-am frânt și eu alături, sub icoanele grele de încărcătura clipei. Era atâta liniște acolo, încât îi auzeam pe sfinți respirând în ramele lor.

- Dumnezeu, prin voia prea sfântului Colina vrut ca tu SĂ ȘTII. Taina luminilor și a celor suntem ți-a fost dată într-o poruncită lucrare. SĂ FACI CEEA CE TREBUIE FĂCUT. Vremea ieșirii tale dinaintea timpului altfel curgător a sosit. Din ceea ce ai aflat și adunat înaltă casă Domnului pe stânca rămănerii. Cu ochii, cu aburul sufletului și al cuvântului zidește-o, căci îngăduită îți e lucrarea, din mare mila Lui. Păstrează-te în umilință și curățenie pentru ultima încercare ce ți-a fost dată, întrucât drumul făptuirii nu se oprește aici. Fii binecuvântat cu harul celui binecuvântat, AMIN! Măine pleci.

Fără o vorbă, i-am sărutat veșmântul și m-am întors la chilie. Am vrut să închid ușa ca să-mi adun în tihnă gândurile, dar ușa nu se închidea. Sta zidită la perete lăsând cerul, munții și umbra marelui lup să se uite la mine. O parte din ființa mea avea să rămână pentru vecie atârnată de ele. O dată cu noaptea au venit și stelele. M-am culcat lângă ele adormind fără vise. Parcă nu eram. În zori mi-am pus manuscrisul și notițele în geanta de vinilin lângă cele câteva schimburi. Cu atât de puține venisem cândva... Afară, așteptau gazdele sculate mult înaintea mea. Poate nici nu dormiseră, poate se rugaseră pentru ca cel din urmă să plece. Lipseau totuși părintele Colina, Benone și maica Dara. Prea-sfântul era de mult la Stânca lui Durău, puteam să jur, ținându-mi deschisă poarta ieșirii din muntele sacru. Benone rătăcea pe una din

multele fețe ale lumii, iar maica Dara, poate, în marea sală a spiritelor, încălzindu-mi genunchii cu fruntea ei netedă. Mie, celui fără umbră, acolo. Fără efuziunile de altă dată, doar ceva mai triști, cum mi s-a părut, cu o nădejde ascunsă în privirile care lunecau cumva pe lângă mine, mi-au urat drum bun, trecându-mă de la unul la altul și strângându-mă în brațele lor tremurânde. La urmă mi-au vârf în mână un pachet cu merinde pentru mai multe zile. N-a fost chip să-i refuz. I-am sărutat încă o dată mâna părintelui Ilie și l-am ținut încă puțin lipit de inima mea pe bunul și dragul Simion. Primului îi datoram ieșirea din păcatele trecutului. Celuilalt o credință fără margini. Aveau să-mi lipsească enorm.

- Darzala merge cu tine...

Am plecat. Când să ies la largime m-am întors încă o dată spre el. Îmi făceau semne cu mâna. Aproape liniștiți, veșnici, sub veghea neclintită a marelui lup de piatră. Ce oameni, ah! Mergeam. Îngândurat și aproape singur prin verzele crud al podișului ce-mi învelea făptura în ceață subțire. Câinele alerga în jurul meu pătruns de importanța misiunii lui. Mârâia preventiv până și la chițurani ce zburau gălăgioși pe deasupra-ne. Cam la prânzul mic ajunseseam la Stâncă. Cum bănuisem, prea-sfântul mă aștepta. Sta neclintit, cu mâinile încrucișate la piept și privirile departe, în vale. I-am sărutat veșmântul.

- Binecuvântează, părinte.

Mi-a așezat mâna pe creștet, iar mie îmi părea că tot cerul se pogoară să mă limpezească. Am stat așa mai multe clipe ascultându-ne ființa.

- Te redau celui ce te-a trimis ieri la rugămintea mea și prin voia lui Dumnezeu.

Mi s-a părut ciudată vorba aia cu „ieri“, deși, probabil, nu auzisem eu ne...

- Îmi va fi dor de schit, părinte...

- De care schit, m-a întrebat cu blândețe.

- De Prior, se-nțelege.

- Priorul nu există. E numai rodul imaginației tale.

- Cum? Nu de acolo vin?

- Poate vii. Poate doar îți închipui că vii.

Ce-mi făcea? Încercam să mă agăț de real, să dibui iute începutul ideii. M-am uitat după câine. Nu era. De buza stâncii am văzut atârând o frânghie lungă cu noduri. Părintele Colina mă privea neted cu ochii lui albaștri, ca dintr-o icoană decupată pe fundalul muntelui. Ce-mi scăpase atâta vreme la sfântul călugăr mi s-a revelat brusc, năucindu-mă: omul nu avea umbră!? Să fi fost din pricina soarelui ce-l lumina din toate părțile? Înghețasem acolo, între lumi, precum bunul Simion cu câteva zile în urmă, la Trunchiuri. Ce mai rămânea în picioare și ce nu din tot ce trăisem în ultima vreme?

- Atunci eu plec, am bâguit înfiorat.

A făcut semnul crucii asupra mea arătându-mi frânghia. Asta era. M-am prins de nodurile ei lăsându-mă la vale. Ajuns pe loc neted, mi-am întors privirea spre unde-l știam, speriat că se făcuse aer cum îi era obiceiul. Nu, încă nu. Se uita drept la mine, ba chiar, prin vuietul apei ce ieșea cu grăbire de sub încă, mi s-a părut că-l aud: „Scrie, fiule, scrie să nu uiți“. Pe urmă, s-a răsucit ușor într-un abur purpuriu, până n-a mai fost. N-a mai fost! Mergeam împleticindu-mă pe malurile sfărâmate, și cred că de cel puțin zece ori am căzut în râu, fără să-mi dau seama. Un vânt străin și rece mă înfiora la gândul că, într-un fel, fusesem aproape gonit din mister... La asfințit, am dat în poteca urșilor, pe unde trebuia să urc spre locul vechii despărțiri de olteanul cu trabant. Abia acolo, în preajma lungului tunel ce mă scotea la drumul umblat, voi fi făcând popas. M-am înfipt hotărât în brazii deși. Învătasem destule între timp, cărarea presărată cu găinațul păsărilor îmi părea acum drum limpede, deși, ceasul înclina spre noapte, așa repede, cum numai în munte se întâmplă. Urcam, ducând cu mine, în geanta de vinilin, o bucată din sufletul Kogaionului. Tot ce era acolo trebuia pus la adăpost mai înainte ca Patrudește să-mi afle întoarcerea. Voi plăti încă o răzvrătire, dacă altă ieșire nu-i amânând lucrul la carte pentru mai târziu. La iarnă, în taina ultimului refugiu: casa părintească. „Te redau celui ce te-a trimis ieri. Umbra spiritelor aflătoare aici umblă acum pe toate drumurile. Păstrează-te în umilință și curățenie pentru ultima încercare ce-ți va fi dată.“ Toate astea duceau spre o singură concluzie: nomazii. Neamurile dinspre mamă ale Samanului. Ei erau păstrătorii umbrelor sacre, la ei urma să ajung după ce voi fi plătit restanțele unei lumi careia fără vină îi aparțineau. Ultima felie a întregului acolo își avea izvoarele. Într-un final, alături de Cae, într-o altă lume, a drumurilor și a vetrelor fumegânde. A orizonturilor mereu altele căzând ostenite pe coviltirele înserării. Urcam agățându-mă de jnepeni și rădăcini, împingând înainte bezna ce căzuse grea, cu strălucirea dragonului ținut între dinți. Semnul altor mistere încredințat mie într-o viață și bună regăsire. Cercul cercurilor toate, cu umbrele lor vii ori imaginare, strânse în Batakanda. La genunchii femeii DADA, în preajma clopotelor sunând spre CORRILLA. „Doamne, cât adevăr închide ființa Ta cosmică și ce bine că EȘTI!“, am strigat cu ochii la cer. De acolo, făptura luminoasă a părintelui Colina mă îndemna surâzând: „Mergi, Trăistarule, mergi!“.

TESTAMENTUL UNUI NONAGENAR

Să și privește mut în tavan. Nemișcat. Fără o tresărire. Lucru normal, în fond. E mort și pe deasupra are nouăzeci de ani.

Printre picioarele sale se plimbă un setter englezesc. El e viu. Și eu sunt viu, și nici nu vă închipuiți cât mă bucură acest fapt. Dacă boșorogul mi-a lăsat mie tot, atunci... atunci, două cuvinte magice vă mai spun: Las Vegas.

Tâmpitul m-a adunat de pe drumuri. Maică-mea dispăruse, pe taică-meu nu l-am cunoscut (e posibil să fie oricare), iar bătrânul a văzut nu știu ce în ochii mei. Îmi spunea că o sclipire, ceva deosebit, mă rog, i-am picat cu tronc și m-a înfiat.

Ce m-a mai chinuit, bestia! Ore întregi de literatură, vernisaje, seri interminabile de poezie. Dar știu că am rezistat cu brio, am reușit să-l fac să creadă că a găsit în mine un fiu așa cum și-l dorea.

În prezența lui, stăteam numai la masa de studiu, citind despre civilizația sumeriană, compunând sonate sau scriind versuri. Dar mângâiam cu dragoste statuetele de aur din hol ori de câte ori rămâneam singur și-l înjuram pe blestemat. Aș fi putut să le fur. Să fur și bani, și... Însă era prea puțin, voiam tot. Nu aș fi dorit, totuși, ca bătrânul să bănuiască ceva. Sunt sensibil într-un anume sens, sufăr nejustificat atunci când dezamăgesc un om sau, mai rău, îi provoc durere. Chiar nu credeți că-i mai bine așa? Cretinul nu mai aude, nu mai vede; a murit cu convingerea că a lăsat totul pe mâini bune. Soție nu avea (nici nu cred că a avut vreodată o femeie), nici rude, nici prieteni, cu vecinii nu se saluta.. mă avea doar pe mine.

Ce straniu stă întins în salon. În salonul lui mult iubit: două imense corpuri de bibliotecă (șase mii de volume legate în piele, pe care le-am și evaluat), canapeaua și măsuța regală, lucrute manual, într-un atelier din Viena (le-am evaluat și pe astea), și masa de douăzeci de persoane, din mahon.

Mi-a lăsat în scris ce am de făcut. Nu sub forma unui ordin, niciodată nu mi-a poruncit. Mă obliga sub o altă formă, cu subtilitate, vrând să-mi dea senzația că mă sustrag unor obligații morale. Căcat, obligații morale! Dar, dacă așa dorea, făceam și eu pe pătrunsul de durcri metafizice. Chestie de interpretare.

Am aici testamentul lui. Să vă arăt ce scrie.

Pe prima pagină îmi spune că sunt un băiat inteligent, sensibil, bun și drept (într-un fel are dreptate, băiat rău nu sunt). Îmi lasă mic totul (o, Las Vegas!), casa, mobila, biblioteca, statuetele de aur (numai pe una am să iau exact suma necesară să-mi cumpăr un Lamborghini), jilțul de pe terasă (să stea mă-sa în el, nu mă interesează) și, bineînțeles, contul din bancă (ăsta-i punctul fierbinte, nu vă spun suma că amețiți). Nu în ultimul rând, îmi atrage atenția asupra câinelui. Mă roagă din suflet să am grijă de el. Hm, câine, da?! La hingheri! Îi ajung javrei atâtea cotlete, lăptic și vitamine să nu-i cadă părul. De fapt, nu, de ce să-l dau așa, mai bine îl vând. De ce să fac risipă?

Îmi amintesc cum mă irita tot timpul, mă agasa cu lăbuța lui ipocrită, pe care o întindea în semn de prietenie. Animalul! Când te gândești că nu-i plăceau cățelele, era misogin, ca stăpănu-său.

Plânge acum, geme. Plângi? Poftim, atunci, ia o mângâiere!

I-am tras un șut în botul lui nesuferit. Schelălăie.

Mi s-a părut.. O, Dumnezeule! Mi s-a părut că neghiobul se mișcă. Cum dracu' să se miște? E un mort autentic. I-am dat foc cu bricheta degetului mic și nici n-a clipit.

Ar fi trebuit să-l spăl, parcă așa se face, însă e complicat. Dacă mă gândesc bine, bătrânul era tare pudic și măcar atât să respect.

Pagina a doua începe cam așa: „Sufletul, scrie el, îl ai din naștere, e din aur pur. Eu nu am făcut decât să-ți dau creierul lui, intelectul. Folosește-l și puțin or să te atingă. Așa e legea“.

Într-adevăr, recunosc, intelectul el mi l-a modelat, doar că nu corespunde exigențelor mele. Mi-aș fi dorit să mă pot mișca liber, neîngrădit de morală sau filosofii prețioase, să fac amor cu trei femei deodată și apoi

(urmare în pagina 9)

să nu le plătesc, să bat străzile, să fur, să înșel și mai ales să trec peste toate acestea cu ușurința cu care conducătorii condamnă la moarte. Chinurile prin care m-a trecut m-au scârbit și înrăit; Balzac - refuzări de sentimente în urma orgiilor gastronomice; Dostoevski - întruchiparea sinestezică a credinței rusești (dar, valoare pământeană, îi plăceau jocurile de noroc); Freud - studii fără noimă pe lângă nopțile de dragoste ale unei spaniole înfocate; Kipling - o penibilă existență pe lângă cea a lui Kim; Flaubert - afirmarea bovarismului științific ca valoare națională, și...

A, de fapt, am uitat să mă prezint. Mă numesc Elio Enti, profesor de logică al Facultății de Drept din Milano, directorul editurii "Omul Nou" și al cotidianelor "Măine" și "Ziua în trei acte", membru de onoare în comitetul director al fundației "Cruciada", am publicat câteva cărțile, studii, vaxuri.

Dar să trecem la pagina a treia. În colțul din dreapta sunt desenați un bărbat și o femeie. Mână în mână, privesc undeva deasupra capului meu. În partea de jos a paginii, sunt pictate două verigi înlănțuite, iar pe pagina următoare, scris cu caractere vechi, este urmarea testamentului, intitulată de el: "Testamentul meu". Să citim !

CAIRO, marți

Umblam năuci mai tot timpul, sorbind viața cu nesaț.

- O să plesniți, ne-a spus un șarpe pătat ce stătea pe marginea drumului.

- Și ce dacă? i-am răspuns nepăsători, și cu tot preaplina din noi, simțeam, în continuare, sete.

Într-o bună zi, ne-am dus la capătul deșertului, unde am erupt cu zgomot asurzitor. Din trupurile noastre prinse a curge peste toată întinderea deșertului o ploaie de cenușă.

Cenușa căzu timp de o mie de ani și, exact după o zi, se născură viitorii noștri, pe veci, iubiți.

BUCUREȘTI, seara

Ne jucăm ca de obicei, în noroi. Copilăresc și clasic. Tot ca de obicei, îți scoți podoabele și le arunci pe jos, în noroi. Eu mă aplec speriat să le adun.

- Nu contează, îmi spui, sunt de aur.

-Așa e, îți spun deodată liniștit. Mă numesc Uitucul. Întotdeauna ai avut podoabe numai de aur. Dar s-au murdărit totuși...

Mă palmuiesc, tu plângi de durere, apoi mă întreb:

- De ce mă pedepsești că am murdărit podoabele? Știi doar că prima apă de ploaie le va spăla cu ușurință...

- Dumnezeu să mai înțeleagă, spun eu oftând și brutal te culc în noroi unde tu mă posezi înfometată.

Nici nu terminăm bine și începe să plouă mărunț, sacadat.

- Doamne, cât de curată ești...

Iar tu, auzindu-mi gândurile, mă orbești cu alb de mântuire.

PARIS, miezul nopții

Ideea mi-a persistat mult timp în minte, apoi, deodată, s-a cristalizat în concluzia gândurilor tale.

Totul a pornit de la un simplu moft. Ți-am

cristian robu-corcan

șerut să mă iubești cu ceea ce tu aveai mai mult decât intim, limba. Furioasă că nu înțeleg mi-ai dăruit-o printr-un gest brutal-tandru, care mi-a dat senzația unui act deja știut.

Am meditat îndelung. Actul deveni creat.

Sărutându-te, am știut că, prin acest complot, am săvârșit o sosie a iubirii fizice. Am simțit opunerea fără rezistență a buzelor tale și limba mea, ca un falus, pătrunzându-le.

E același lucru dacă nu vrei să crezi ființe.

BRĂILA, dimineață

- Mi s-au mărit sfârcurile, mi-ai spus, zâmbind din aceeași poziție fetișă. De ce?

- Ai avut probabil un vis. Și mie mi s-a mărit, ți-am arătat eu.

- Ăla, mi-ai spus atotștiutoare, este Sfârcul Suprem.

- Atunci eu sunt un sân enorm din care curge lapte.

- Nu, în cazul ăsta ești un mic porc cu alură de dragon.

ATENA, sâmbătă

Și aseară m-ai gădilat ostentativ, cu răutate. Rădeai trivial, în stilul tău, împingându-mă spre marginea patului. Apoi mă trăgeai spre tine și mă strângeai puternic în brațe aproape sufocându-mă.

Plângeai isteric, cu țipete. Mă iubeai, mușcându-mă inconștient. Îmi lăsați răni adânci. În final, epuizată, adormeau, târziu, cu un suspin ingenuu, de copil îmbăiat și gata înfășat.

Adormeam și eu, ostenit, și abia după mult timp, te-am prins cum, prefăcută, te trezeai ca să mă veghezi credincioasă toată noaptea.

Așa se termina o zi, o zi de-ale noastre, după care începea aceeași zi. Practic, nu se adăuga și nu se lua nimic.

Unde este sfârșitul pe care nu-l dorim?

CHICAGO, luni

Când m-ai strigat de pe verandă, eram întins pe pat. Se inserase și bătea o briză ușoară. Mi-ai arătat printre copaci desfășurarea unei scene interesante. Ciudat a fost faptul că eu am văzut cu totul altceva decât încercai tu să-mi explici. Voi relata pe scurt.

„Pe patul unor fire de iarbă dormita amorțit un stilou. Lipsit de cerneală, începu să vorbească zgomotos. Mă deranjau zgomotele, eu iubeam ceea ce tu posedai: stridentele tăceri ale lui Ionescu.

- S-a speriat, de aceea nu scrie.

- Cine, stiloul?

- Da, fiindcă te iubesc, și, fără să mă rogi, mai iubit complet apoi mi-ai demonstrat că ciudătenia dintre ceea ce încercai să-mi explici și ceea ce eu am văzut nu exista.“

Tu creaseși totul.

Am crezut. Întotdeauna eram suspicios.

SPITALUL 1, înainte

Tot timpul cauți mijlocul. Când îl găsești, aluneci sfidătoare în extremă. Tu într-o extremă, eu în cealaltă, și mijlocul pe drumul lui de veacuri.

Totuși, ne găsim într-un întreg.

SPITALUL 1, după

Părei contrariată de câte ori îmi luam în serios rolul de tată. Copilul erai tu, iar cu amantul tău. Îmi nașteai fiice din fiică, mereu aceeași. Un incest total, acceptat de divinitate. Apoi eu eram copilul, iar tu amanta mea. Eram amândoi copii. Ce greu ar fi să fim maturi.

Ce ușor s-ar sfârși complotul!

AICI, acum

Neputința vine o dată cu tinerețea. Ce viguros mă simt acum, la nouăzeci de ani. Dar ce legătură are neputința cu vârsta?

Să mă vizitezi la toate adresele pe care ți le-am lăsat. Eu te voi vizita la toate adresele pe care le-am aflat. Avem tot timpul. Viața nu se sfârșește niciodată.

„Te iubesc cât un cer albastru de apă!“

Am ajuns la sfârșit și, ciudat, în loc să mă revolt, stau prost, privind testamentul.

Zău, îl compătimesc pe tâmpit.

Pe o anexă, de format mai mic, mă avertizează:

„Am scris aceste pagini, dragă băiete, asudând între obsesiile femeii mele iubite. Erau două picioare-obsesie, atât pentru ca, cât și pentru mine, dar în mod diferit. Eu eram obsedat de frumusețea lor, ea de urâtenia lor.“

E clar, a murit nebun, fără ca măcar să observ un indiciu. S-a poticnit de gardul morții gândindu-se la viața veșnică. Clădit din obsesiile sexuale ale unei iubiri închipuite, a trăit rolul unui eunuc. Oricine, mai ales eu, ar fi jurat că picioarele iubitei sale sunt cele două corpuri de bibliotecă.

„Să știți că acest testament, continuă el, valorează nici mai mult, nici mai puțin, de un milion de lire sterline. Cel ce va dori să-l cumpere mai are și obligația supremă de a duce personal banii iubitei mele. O poate găsi lesne. Doarme în Cimitirul celor Vii, al treilea rând, prima pe dreapta.“

Tronc, sau fleoșc, sau spârc, sau...

Un bilet de avion până în Las Vegas costă doar nouă sute de dolari. Doar nouă sute de dolari pentru a începe o viață nouă. Doar două sute de mii pentru o super-mașină, doar patru milioane pentru o încântătoare casă și un singur dolar pentru o carte poștală.

Știți ce voi scrie pe ea?

Voi scrie că, tocmai atunci când ești sigur că vei ajunge la destinație cu bine, avionul se va prăbuși.

Pe criticul și istoricul literar Barbu Cioculescu îl văd foarte des participând la diverse lansări de carte, unde, de multe ori, prezintă cărțile confrăților. Este foarte prezent în viața noastră literară și așa destul de împărțită în tot felul de grupuri, grupulețe, curente de opinii, de orgolii. De multe ori m-a uimit luciditatea cu care poate privi operele colegilor de breaslă. Pentru că Barbu Cioculescu este nu numai criticul și istoricul literar, dar și poetul, prozatorul, gazetarul, pamfletarul și, iu în ultimul rând, îngrijitorul de ediții. Nu se poate uita faptul că autorul volumului de versuri, **Navigând, navigând** (Editura „Cartea Românească”), a redat (în anul 1994) culturii române opera lirică a unuia dintre cei mai mari poeți ai noștri, pe care, de altminteri, l-a cunoscut în copilărie. Este vorba de Radu Gyr, poet care avea să cunoască reclusiunea și atrocitățile închisorilor comuniste, și de cele două volume - **Anotimpul umbrelor și Ultimele poeme**, pe care Barbu Cioculescu le-a prefăcut și îngrijit la casa editorială a Silviei Colfescu, „Vreamea”. Cum nu se pot uita nici traducerea foarte bună din Anatole France, Georges Simenon, A. E. van Vogt sau Eugen Ionescu sau articolele semnate în „Dreptatea”, prin anii '90. Însă, dincolo de toate acestea, Barbu Cioculescu este unul dintre cei mai interesanți prozatori contemporani.

Într-o vreme când în urma experimentelor actualiste și postmoderniste arta naratorului de a povesti s-a cam pierdut, Barbu Cioculescu ne propune un volum de douăsprezece nuvele reunite sub titlul **Grădini în podul palmei** (Editura Eminescu, colecția „Stylus”, 2000), în care ni se revelează ca un excelent povestitor. Gândite ca o istorie a antichității întoarsă pe dos, ca un refugiu în lumi, poate, uitate de mulți dintre noi, aceste nuvele, unde jocul planurilor suprapuse funcționează perfect, sunt, în fapt, o luptă permanentă cu Istoria. „Artiștiiăștia care-și curmă visele, ca să ți le amintești de-

ARTA DE A VISA CU OCHII DESCHIȘI

andăratelea și tocmai când să te scoată din impas, te fac, în schimb, să visezi cu ochii deschiși. Chiar mâine am să le aplic fierul roșu, ca să capete oarece încredere căci, vorba lor, arta e un drum lung, chiar când se scurtează istoria. Poate mai ales atunci.” Am ales acest citat din finalul nuvelei **Ușa pictată pe zid**, pentru că mi se pare emblematic pentru scriitura acestor proze. Barbu Cioculescu ne aduce în față lumea de la vechiul Egipt până la Bizanț, trecând prin **Iliada și Odiseea** lui Homer (nuvela **În labirint**), ne ajută să visăm la aceste lumi dure și războinice, dar ironia cu care autorul privește Istoria este „fierul roșu” care ne obligă să ne trezim din visare și să realizăm că nimic nu este nou sub soare. Iubirile, lașitățile, trădările, războaiele sunt „întâmplări” pe care zeii ni le hărăzesc nouă, oamenilor. Personajele - Sobek (din nuvela omonimă), Șarșa Illa și Ziamat (din **Theos Epiphanos**), Assasaramă, Lighiōna, Akosat (din **În labirint**), Denys cel tânăr (din **Vrăjitorul din Siracusa**), Lucius (din **Palatul de toamnă**), Alciphron (din **Grădini în podul palmei**), Baldyr și Guntharic (din **Histro în oppido**), Alexios (din **Kerkaporta**), Ismail (din **Câmpul de bătălie de la Granada**), Titinac (din **Ușa pictată pe zid**) - sunt unelte/mecanisme ale zeilor, dar și pârguile prin care naratorul acționează în câmpul poveștii. Căci din nici o nuvelă nu lipsește vocea narativă, vocea auctorială, care dirijează faptele și gândurile perso-

najelor. Firul acțiunii din toate aceste nuvele este condus cu multă discreție de autor, el reușind să se detașeze de întâmplări, să fie o „continuare” a voinței zeilor.

Atent la detalii, la situații, la epoca în care își plasează întâmplările, naratorul „povestește” o lume parcă coborâtă din **O mie și una de nopți**, **Șeherezada**, **Iliada**. O lume fascinantă și dură în același timp, o lume pe care o invocă pentru a uita de o altă realitate, intuită de noi prin ironia fină folosită în subtextul scriiturii.

Prin volumul **Grădini în podul palmei**, Barbu Cioculescu vrea să fugă de realitatea absurdă a unei țări care, la începutul mileniului acestuia, se confruntă cu mizeria (morală și socială), cu lașitatea, corupția, violența, aducând în planul scriiturii o altă lume care, prin răsturnare, seamănă foarte bine cu cea trăită de autor. Este o măiestrie la care puțini prozatori români ajung. Impresionează balansul bine temperat între melancolie și luciditate, poezia descripției cu care această lume, adusă în scriitură, este privită.

„Libertatea e ca stelele” - ne spune autorul, iar prin acest volum ar vrea să alunge stihiiile unei realități, însă Istoria, sub o formă sau alta, se repetă mereu.

PIETON ÎN DICTATURA PROSTULUI GUST

A cum, când Romulus Rusan este prezent în librării cu cea de-a treia ediție a romanului **America ogarului cenușiu** (Editura Univers, 2000), prima ediție apărând la începutul anilor '70, iată că romancierul, publicistul, criticul de film, jurnalistul s-a gândit să-și adune articolele publicate de-a lungul vremii într-un volum. Cel care a răspuns dorinței autorului **Cauzelor provizorii** a fost criticul Dan Cristea, directorul Editurii „Cartea Românească”. Astfel s-a născut volumul **Permisul de pieton**, carte ce adună între copertele ei tabletele publicate în cotidianul „România liberă” între anii 1977-2000. Regăsim peste o sută cincizeci de crochiuri, care, toate, ne relevă o scriitură a unui prozator foarte atent la pulsul străzii. Sunt urmărite pas cu pas momentele importante, mai ales cele de după decembrie '89, cum ar fi Piața Universității, constituirea societății civile, rezistența prin cultură, pacea de la Cozia, marșul tăcerii din 22 ianuarie '99 ș.a.m.d. Însă, dincolo de unele observații strict politice, Romulus Rusan reușește ca prin acest volum să-și coaguleze o atitudine de intelectual și scriitor, prezentă și în scrierile de

până în '89, dar nepusă în evidență atât de bine (și știm de ce!), cum o poate face în acest volum. „Au fost cărți citite pe ascuns, după ce s-au strecurat printre ochiurile cenzurii, au fost poezii copiate de mână și purtate la piept de zeci de mii de oameni, au fost interdicții de publicare, scoateri din biblioteci, arestări de cărți, stigmatizări de autori. Toate acestea să fie un produs al cenzurii? Literatura reușea atunci să țină loc de ziar, de manual, de arhivă, de televiziune. Dovada de nețăgăduit este că unele opere pot fi citite azi cu același interes (nu doar din curiozitate), în timp ce ziarul de azi oscilează între a fi plicticos sau vulgar, în timp ce manualul nou lipsește, arhiva este ferecată, televiziunile decad într-un populism jignitor” - scria Romulus Rusan în tableta **Rezistența prin cultură** la 14 iunie 1999. Foarte atent la mecanismele puterii, la mecanismele impactului libertății asupra individului, individ ieșit dintr-un sistem opresiv și antiuman, Rusan radiografiază cu exactitate ce se întâmplă în fața răsturnării scării valorilor muncii, atunci când unii înțeleg libertatea ca pe un cadou, iar alții ca pe o libertate asumată. „În fața acestei răsturnări

a scării valorilor muncii, cercetătorii sunt mai prost remunerați decât gunoierii, iar suprema lor libertate este să spere că-și vor găsi de lucru în alte țări. Artiștii și scriitorii au libertatea de a trăi din pensii mizerabile și de a se odihni în uitare, în timp ce, pe antenele de televiziune, obraznicii corigenți la gramatică și istorie dau lecții de limbă română și patriotism, iar bătrânii staliniști sunt liberi să devină editorialiști și analiști politici ca să ne poată da lecții de moralitate. Suntem azi liberi să înjurăm și să huiduim, să facem, dacă putem, televiziuni și reviste de scandal, să scriem orice despre oricine, fără teama că vom fi pedepsiți, lăsând pe cei calomniați să fiarbă în suc propriu și să devină victime ale libertății pentru care au luptat.” Nu putem să nu-i dăm dreptate în fața acestei exacte radiografii pe care Romulus Rusan a făcut-o în tableta **Despre libertate și libertăți**, publicată la 27 decembrie 1999.

Permisul de pieton este cartea prin care o conștiință civică are „libertatea” de a spune, nu ceea ce îi trece prin minte, ci ceea ce se poate vedea la tot pasul: o societate ce agonizează într-un lung proces al neocomunismului, într-o tranziție pe care, voit, guvernarea o tot prelungește până când ea, societatea, va fi adusă la marginea unui dezastru de neimaginat. Stilul folosit de Rusan este unul direct, firesc, fără prețiozități lingvistice, acela al unui scriitor ce nu poate trece indiferent prin arșița zilei sau prin bezna nopților de cartier bucureștean.

Pagină realizată de
Crișu Marian

horia bădescu:

„ȘANSA E CA, DIN CINCI EDITURI CĂRORA LE TRIMIȚI MANUSCRISUL, GALLIMARD SĂ-ȚI FACĂ PRIMA OFERTĂ“

Mariana Criș: Domnule Horia Bădescu, a apărut, de curând, la Editura Gallimard, în traducerea cunoscutului poet și eseist Gérard Bayo, versiunea franceză a romanului dumneavoastră *Zborul găștei sălbatice* - *Le vol de l'oise sauvage*, roman publicat la noi în 1989 de Editura Eminescu. E greu pentru un autor român să pătrundă pe piața editorială franceză?

Horia Bădescu: Ușor nu este. Cu atât mai mult pe piața franceză, extrem de bogată, ca să nu spun saturată de oferte literare. Nu știu dacă este mai greu decât pentru autorii care vin din alte orizonturi lingvistice. Nu am statisticile necesare pentru o asemenea evaluare. Este însă cert că, din perspectiva unei relații istorice, cu totul aparte în context european, între lumea românească și cea franceză, relație exprimată poate cel mai pregnant la nivel cultural, literatura noastră nu este deloc privilegiată. Poate chiar dimpotrivă. Și cred că nu din vina francezilor. Lectorul francez este la fel de deschis către orice propunere, atâta timp cât aceasta răspunde orizontului lui de așteptare. Șansa e să te înscrii în acesta. Șansa este, mai ales pentru edituri de talia lui „Gallimard“, unda purtătoare, radiația de fond a scriiturii. La urma urmei, imaginarul nu este cu adevărat creator decât în momentul în care omul accidental, „omul aproximativ“, ca să folosesc expresia lui Tzara, devine, dincolo de „pielea“ lui istorică, om semnificativ. Șansa este o traducere exemplară, așa cum am avut norocul cu *Zborul găștei sălbatice*. Șansa e să dai peste un comitet de lectură care să aibă aceeași grilă și pentru un autor în vogă și pentru unul cvasi sau total necunoscut. Șansa e ca din acel comitet să nu facă parte un confrate român, așa cum mărturisirea deschis, cu ceva vreme în urma, Bujor Nedelcovici în „Adevărul Literar și Artistic“. Șansa e ca, din cinci edituri cărora le trimiți manuscrisul, Gallimard să-ți facă prima ofertă. Constatând că e nevoie de atâtea șanse, nu ești nevoit să recunoști că: *Habent sua fata libelli?*

M.C.: Chiar în zilele în care romanul intra în librăriile pariziene, o altă importantă editură, Editions du Rocher, publica eseuul dumneavoastră *La mémoire de l'Être. La poésie et le sacré* Memoria Ființei. Poezia și Sacrul, despre care Michel Camus scria în prefață: „La mémoire de l'Être“ este un tratat riguros structurat și o meditație asupra vederii și a privirii, asupra nesfârșitului izvor al unceia și al celeilalte, asupra dublei lor transcendențe, asupra privirii și asupra înminunării sale. O operă profetică de citit și de meditat, de la care plecând se poate enunța următoarea axiomă: „Poezia viitorului va fi metafizică sau nu va fi de loc“ și adăuga: „...limbajul lui Bădescu este opusul a ceea ce Borges numea *poezia*

fosila a limbajului banal“. Cum va primit critica franceză cărțile?

H.B.: La o asemenea întrebare nu se poate răspunde decât citându-i pe critici; francezi sau belgieni.

Aș începe cu cea mai recentă apreciere, care mi-a parvenit, cea făcută de academicianul Jacques de Decker, secretar permanent al Academiei Regale Belgiene, într-un amplu articol publicat, la 24 ianuarie, în importantul cotidian „Le Soir“: „Un farmec străbate această carte (*Le vol de l'oise sauvage*) de o rară subtilitate și sensibilitate, care rămâne profund romanescă, păstrându-se însă pe culmea de pe care putem percepe, de o manieră aproape fizică, intangibilul... Căci Bădescu - aceasta se simte atât la lectura prozei, cât și la cea a poeziei sale - are o foarte înaltă idee despre literatură, pe care nu o concepe decât legată de sacru. Această viziune apare cu claritate în eseul său, *La mémoire de l'Être*“, care este una dintre cele mai vibrante pledoarii pentru potențialitățile metafizice ale poeziei, pe care le-am putut citi după îndelungă vreme. Bădescu are talentul de a nu se mulțumi să le revendice; el le ilustrează în fiecare dintre paginile sale“.

În nr. 25, decembrie 2000, al revistei „Chronique (in)actuelle“, Dominique Daguet și Gérard Bayo scriau: „Horia Bădescu are, din fericire, suflet de filosof; sper să nu dăunez succesului pe care îl merită cărțile sale recunoscându-i această calitate admirabilă care dă scrierilor sale demnitatea și temelia pe care se clădește scriitorul veritabil, o dată ce te-ai lăsat prins de măiestria împinsă până la vertige a verbului său“ (Dominique Daguet). „Cartea lui Horia Bădescu (*Le vol de l'oise sauvage*) este o carte magică și fraternă care vorbește cu simplitate și luciditate. Nu vom reproșa magiei sale de a fi inexplicabilă, savantă, redutabilă chiar... Viziunea sa este lucidă și gravă, lipsită de efecte ușoare și de provocări inutile. Dar ea posedă lirismul și deci curajul frumuseții nemăsurate, al frumuseții teribile și totuși pline de căldură, în care străzi, munți și inimă omenească formează unul și același decor deschis către lumi paralele, întrepătrunse, confundându-se chiar în *La mémoire de l'Être*, cu o lume de dincolo de aparențe, o lume a realului absolut“ (Gérard Bayo)

În cronică sa, pentru „La Nouvelle Revue Française“, Max Alhau sublinia, despre *Le vol de l'oise sauvage*: „Acest roman, încărcat de o forță exemplară, cu o construcție uneori deconcertantă, face loc unor personaje care încearcă să descifreze lumea. Aceasta este descoperirea la care ne invită Horia Bădescu, amestecând cu subtilitate magia și realismul“. Iar Robert André, președintele de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor Literari, își încheia nota de lectură semnată pentru revista „Europe“: „Trebuie subliniată foarte frumoasa

și foarte bogata scriitură a cărții. Horia Bădescu este și poet și această sensibilitate, prezentă peste tot, îi conferă romanului o tonalitate rezervată prea mult doar scriitorilor sud-americieni, realismul magic“.

Mă simt tentat să închei cu ceea ce nota Pierre de Boisdefre în al său „Calepin d'Iris-Espace“: „*Le vol de l'oise sauvage* mi se pare a fi *Educația sentimentală* a vremii noastre“ și cu considerațiile lui Jean-Luc Wauthier, redactorul-șef al revistei „Le journal des poètes“: „*Le vol de l'oise sauvage* e un roman superb. Superb în scriitură, în acea imperceptibilă și permanentă pendulare între disperare și magie, între onirism și realitatea crudă, între strigăt și tăcere. Și se simte aici acea deznădejde, atât de aparte, a ființei rănite de ascuțiturile absurdului și sufocării. O mare măiestrie, care face din carte martorul de neuitat al unei lente surpări interioare, fără patos, fără ostentație, dar implacabilă precum viața care înaintea, irezistibil“.

M.C.: Dumneavoastră vă aflați acum într-o dublă ipostază: de autor care a scris poezie în limba franceză (mă gândesc la *Les syllogisme du chemin*, publicate la editura belgiană L'Arbre a paroles) și de autor care a fost tradus. Ce înseamnă pentru un poet să scrie într-o altă limbă? Și cum percepe el traducerile care i s-au făcut, mai ales pentru două dintre cele mai importante cărți ale sale?

H.B.: La prima întrebare am mai răspuns, cândva, distinsei poete și jurnaliste Cornelia Maria Savu. Voi spune și acum că o asemenea experiență e un pariu cu tine însuși, un pariu cu imaginarul poetic și cu limbajul. O aventură; descoperirea unui alt pământ, a unei alte lumi, în care ești curios să vezi dacă reperatele, dacă „semnele“ tale mai au valoare ori mai „înseamnă“ ceva. Încerci să vezi dacă „lumea veche“ și „lumea nouă“ au, pentru tine dar și pentru ceilalți, același cod sau dacă poți viețui, poetic, desigur, după percepțiile altei grile de semne. E fascinant, e emoționant, e dificil și incitant!

Cât privește traducerile cărților mele, repet, am avut șansa unor traducători de zile mari. Nu numai pentru ultimele două, în cazul cărora talentul unui poet de talia lui Gérard Bayo și natura sa afină au dat rezultate de excepție, dar și pentru alte cărți care au beneficiat de „translatori“ exemplari precum Werner Lambersy, Paula Bentz-Fauci ori pierdutul printre zăpezile canadiene, Mihai Zaharia. Tutorul, recunoștința mea.

M.C.: Este actul traducerii un act de creație literară? Vă întreb pentru că sunteți și dumneavoastră traducătorul atâtor poeți.

H.B.: Este, desigur. Și de aceea traducerile „literale“ sunt proaste și fac deservicii cumplite celui tradus. Este creație, pentru că în actul

traducerii, pentru a păstra natura ontologică a semnului, a imaginarii, fără de care acestea nu au valoare poetică, ești nevoit să găsești echivalențe, să operezi tocmai în imaginar, să rescrii mesajul ontologic pre limba ta. Tocmai de aceea traducătorul, cel puțin în privința poeziei, trebuie să fie el însuși poet, exprimat sau potențial. Tocmai de aceea cele mai bune traduceri aparțin naturilor afine, care pot percepe mai exact, mai nuanțat lumea celuilalt. Tocmai de aceea, pentru că a beneficiat de travaliul unor poeți buni sau foarte buni, este atât de bine tradusă în românește poezia lumii. Ideal ar fi ca autorul și traducătorul să poată lucra împreună. Socotesc că ideea, rămasă din păcate la nivel de idee, lansată de Institutul Internațional pentru Operă și Poezie (UNESCO) de la Verona, aceea a constituirii de ateliere de traducere, pe o anumită perioadă, în care autor și traducător să conlucreze, mi se pare extrem de importantă și de eficientă. Cred că nu sunt singurul care poate depune mărturie despre ce rezultate poate avea un asemenea mod de lucru. Poate că dacă structurile administrative, inclusiv Uniunea Scriitorilor, ar materializa o asemenea idee, ne-am plânge mai puțin de necunoașterea literaturii noastre în lume.

M.C.: Sunteți membru al Consiliului de administrație al Casei Internaționale a Poeziei de la Bruxelles, cunoașteți și sunteți prieten cu mulți poeți contemporani din Franța și Belgia; credeți că între Europa Occidentală și Europa de Est există diferențe de ordin estetic în ceea ce privește limbajul poetic?

H.B.: Dacă vă referiți la posibilele experimente la care a fost supus acesta în ultimul veac, răspunsul meu este negativ. Aproape tot ce s-a încercat în Occident a fost, mai devreme sau mai târziu, experimentat și la noi. Toate noile modele au fost adoptate și răsucite pe toate părțile. Uneori, mișcarea producându-se chiar invers, adică de la Est la Vest, mai ales la începutul secolului. Ceea ce poate da impresia de diferență este mai ales o problemă de nepotrivire a ceasurilor, de fus orar, care poate duce în unele cazuri chiar la o anumită disjunție. Încăpățânarea unei părți a poeziei românești de a se cantona într-un postmodernism întârziat, atunci când poezia apuseană se îndreaptă, cu pași înceți, dar siguri, spre recuperarea Sensului, spre discursul transcendent, spre redescoperirea onticului din existențial, marchează o asemenea situație. Occidentul pragmatic și rațional până la exces începe să resimtă nevoia de sacru și ceea ce fascinează la contactul cu marea (folosesc acest adjectiv în deplină conștiință) poezia română este tocmai această intimitate cu transcendența, această viețuire poetică în acel orizont transcendent de care vorbea Blaga. Pentru că, așa cum spuneam, imaginarul poetic este cu adevărat creator doar atunci când propune proiecte ontologice. De aceea cred că Blaga este atât de intens și de exact perceput ca un mare poet european și, mai mult, ca un poet pentru secolul al XXI-lea. Așa cum Lupașcu este înțeles ca un filosof al veacului în care am intrat. Această infuzie de transcendență este ceea ce se așteaptă de la poezia est-europeană.

M.C.: Credeți că sistemul comunist, totalitar în multe țări din Europa de Est, a creat un hiatus în ceea ce privește limbajul poetic?

H.B.: Nu cred, chiar dacă s-a dorit acest lucru și chiar dacă s-a reușit în unele perioade. Sau, mai degrabă, s-a reușit contrariul. Sufărâța și interdicția îndreaptă și rodesc spre și în orizontul Ființei. Parabola rafinează expresia poetică și o leagă de paradigmele ontologice. Și după perioada de represiune sălbatică a începutului, cei care au dorit cu adevărat să afle ce se petrece în literatura de "dincolo" au putut să o facă. Și să experimenteze. Cu riscul de-a nu fi fost publicați. Parțial sau în întregime. Dar cum cărțile de sertar, în poezie, s-au arătat a fi extrem de puține, am zice că s-a reușit admirarea cenzurii. Pe de altă parte, când, după căderea comunismului, poeții au început a fi mai intens traduși, n-am constatat a fi percepuți ca niște întârziati în timpul poeziei. Paradoxul aparent al acestei stări de lucruri este tocmai acea paradigmă transcendentă cu care poezia estică venea la întâlnirea cu sora ei occidentală. Această paradigmă care, desigur, este și rezultatul "lumii prin care am trecut" și care, cum spuneam, interesează.

M.C.: Dar în ceea ce privește romanul? Se poate spune că în Franța romanul a murit?

H.B.: Cu romanul e puțin mai complicat. Mai întâi, nu cred că se poate spune că în Franța romanul a murit. Poate că nu mai sunt romancierii de talia celor care au făcut gloria lui în secolul al XIX-lea sau la jumătatea veacului trecut. Poate că romanul condiției umane a devenit doar cel al aparenței umane, al fațărniciei care ne guvernează existența. O existență consumată la nivelul jocurilor de și din societate. Condiția umană este cea care pune în cumpănă ființa umană, cea care o aduce în discuție adică, din perspectiva romanescului, în spunere, în povestire. Nu există roman demn de acest nume, fără știința spunerii, a povestirii. Lumea e o poveste, omul e o poveste de povestit. O poveste veselă, pe ici pe colo, dar mai cu seamă tristă, tragică sau în care veselia nu scapă niciodată, până la urmă, tristeții, tragicului. Iar tragicul nu este altceva decât Ființa povestindu-și condiția ei de ființă umană. Marii francezi știau asta; ca și marii ruși. Ca și marii sud-americani de astăzi ori ca Aitmatov,

Rasputin, Hrabal, Grossman și atâția alții din Estul Europei. Ființa umană a fost atât de pusă în cumpănă în condiția ei, atât de împinsă spre pragul ne-ființei în acest Est, ca și în acea Sud-Americă a tuturor dictaturilor, încât nu putea să nu se încarce de tragicul născător de mare roman. Atunci când autorul a reușit să se sustragă accidentalului și cochetăriei parabolei, adică "Șopârlei". Asta face succesul romanului de acest tip în această lume devitalizată de bunăstare și obosită de atâta autoanaliză și psihanaliză, unde marile drame, de care este plin pământul, se trăiesc cu delicii în fața televizorului. Aduceți-vă aminte de *Ghepardul* lui Lampedusa. La această oră, Estul artistic este o Angelică, bună pentru împropătarea sângelui. Unde se plasează aici romanul românesc în care, totuși, există câțiva mari povestitori ai condiției umane? Acolo unde se află!

M.C.: Ați fost, între anii 1994-1998, director adjunct și apoi director al Centrului Cultural Român din Paris. Ce credeți că ar trebui să facă diplomații noștri culturali pentru ca literatura și arta noastră să intre în circuit european?

H.B.: Vă întorc întrebarea: Ce ar trebui să facă statul român, societatea românească pentru ca literatura și arta noastră să intre în circuit european? Să le ia în serios. Să înțeleagă ce rol imens poate juca această cenușăreasă a lumii noastre, scoasă la bal doar când răsună tararaua alegerilor. Să înțeleagă ce n-au înțeles niciodată. Să înțeleagă ceea ce britanicii, francezii, nemții au înțeles pe deplin. Și nu sunt diplomațiile acestora, mari diplomații? Dar ungerii, dar cehii, dar polonezii? Să considere deci diplomația culturală ceea ce este cu adevărat și să-i pună la îndemână mijloacele. Dar, pentru Dumnezeu, recitiți corespondența sau rapoartele lui Duiliu Zamfirescu sau Blaga! Cât despre diplomații culturali... Să fie cu adevărat culturali, adică tobă de cultură. Europa culturală este o splendidă carte. Nu poți pleda, nu poți vorbi despre paginile care povestesc despre tine dacă n-ai citit-o pe de-a-ntregul. Să aibă percepția orizontului artistic de așteptare al spațiului în care se află. Și să nu uite, nici măcar o clipă, că n-au primit o sinecură, ci că se află în serviciu comandat. Față de spiritul românesc, față de cultura română.

M.C.: Se vorbește tot mai des de mondializare. În opinia dumneavoastră cum credeți că se poate ea realiza în plan cultural.

H.B.: Doar ca factor de desfășurare a barierelor în fața circulației bunurilor culturale. Doar ca mijloc de cunoaștere rapidă și eficientă a fascinantului mozaic al creației umane. Subcultura, scenariile artistice *prêt à porter et bon à tout usage* sunt propuneri sinucigașe. Vai de cei seduși de cântecul sirenelor financiare!

M.C.: Cum ne vom implica noi în acest fenomen?

H.B.: Dacă nu vrem să murim spiritual, doar în sensul celor de mai sus. Aducându-ne în viitor pe de-a-ntregul. Cu spunerea noastră aiurită, peltică uneori, limpede și fermecătoare alteori, venind către și fiind între ceilalți "contemporani cu fluturii, cu Dumnezeu."

Interviu realizat de Mariana Criș

tatiana rădulescu

Poemul ca incizie

1

În loc de a avea titlu
poemul se deschide
cum o cochilie
care sfidează pustiul
lasă în urmă dâra solară
iluzia de timp, depunând peceti
pe oglinzile paralele ale sinelui.

Nu-mi este teamă de liniștea
florii de cactus, de spectaculoasa
ei provocare
de ziua care nu își epuizează mesajele.

Profilul tău adie din subteranele
pe care le-aș putea jefui
spre a depune ofrande
în miezul unor silabe în stare
de explozie.

2

Nu sunt o îmblânzitoare de verbe, deși
eu te zidesc la temelia lor spre a vedea
cum visul de posesiune este pendulul
în stare să atingă polii dorință -
resemnare...

Tu modelezi atent
chiar magma în care aș vrea să încap
spre a mă defini așa cum mă percep
fără conveniențe: o provocare a
teluricului.

De ce nu te-aș închipui
arzând în cuptor himerele cu aripi
ori golul din statuile ce-nfruntă
miracolul atingerilor aspre?

Sfidarea arcadelor e lumina
ce dibuie rotunjimi chiar în
văgăunile nesomnului: cenzură
ce devine
a delirului
cu care ființa fără identitate
se încununează.

3

Dansul tău ancorează în nebunie sau
în supliciu
- numără pașii din care sufletul meu
se deșiră -
urcă pe rugul spre care nu încetezi
să te înclini;
gestul tău se încarcă de orgolioasă
imputare.

De o parte și de alta a oglinzii TU
actor vetust într-un peplum de piatră
încerci să arunci precum un bumerang
vocea de bronz
în lava întunericului, constelată.

4

Tu ai întetit foamea atavică a copilului
de forme grațioase, de zvâcnet rostit
Încredințându-le lutului cu un
gest de protecție, legitim, tu îți
rostești crezul din care cuvintele
se preling
de-a dreptul în falange și în podul
palmei
atât de plin de impulsuri.

Încearcă să-ți aperi
nevoia de a crede în victorii
cât timp chipul tău se-ncarcă
de zațul nopților electrizante
de întrebările cu corp torsionat
de pecețile adevărilor
încă nedezvăluite.

5

Dimineța te scufunzi în oglinda de
gheață

în propria ta cunoaștere din nou
cu un pas;
învingi brusca sfidare a golului
revelația o grăbești cu un ceas.

Norii te înfășoară într-o mantie largă
la adăpostul lor tu scrii un
psalm delirant
De magica cerneală ochii tăi se încarcă
până ajungi la celălalt versant.

E atât de mult de când încerc
să-ți stărui
în preajmă - sfinxul împietrit de ger -
Te vrei recucerit exilului în tine
ca de o spaimă - încercat străjer.

Te-aștept: atâta de gracil - un zeu
de stâncă
dar străbătut de vene și de febre
Îți numeri calm victoriile încă
deși sunt condamnarea la tenebre.

6

Drumul de la magmă la cenușă
trece prin atelierul tău:
promontoriu, loc de exil
de insurgențe:
vechi răni înfloresc crepuscular
vădesc un gust al sacrificiului de sine
ce nu te-nțelepțește, ci, mai nou,
te-ncarcă doar cu gustul devorărilor
îndelung studiate
în chiar viul din tine.

Și ca și cum tu nu ai exista
ascuns în propriul mit
pragul dintre viață și vis tu îl
presari cu dâre de lut, atât cât să faci
zilnice exerciții de umilință.

7

Cum acest recviem
iscă agonie după agonie
tu dai tonul revelațiilor continue
- un fel de amăgire își
trece vâlul peste pașii actorilor
și ai îndrăgostiților eterni
care își dispută încetul cu încetul
foamea unuia pentru celălalt.

5 aprilie 1997

Cele trei categorii ale spiritului:

- spiritul teoretic: ideea, conceptul, principiul, sinteza, filosofia, vizionarismul, profetismul, metafizicul, transcendența;

- spiritul practic: analiza, imediatul, prezentul, eficacitatea, pragmatismul, imanențul;

- spiritul liber: revolta, protestul, nesupunerea, convingerea, datoria, saltul în esențial, renunțarea la renunțare, aventura imaginară.

Un om complet, integral (integru) și autentic reprezintă totalitatea celor trei categorii ale spiritului. Triada spiritului tinde a se ridica la nivelul Sfintei Treimi.

* Am făcut o listă cu trișările, ipocriziile, mistificările, demistificările, minciunile și manipulările comunismului începând din 1917 și până în zilele noastre. M-am săturat să le mai prezint din nou. Mi s-a făcut greață! Transcriu în **Jurnal** doar concluziile.

Comunismul s-a pretins o filosofie, o doctrină sau o ideologie. Nu a fost decât o strategie a puterii folosind metode barbare, inumane și criminale, care au orbit și îndobitocit o lume întreagă timp de aproape un secol. Un joc de șah fără nici o regulă și din care erau excluși Regele și Regina. Cultul imposturii, al falsului și al perversiunii prezentate ca un triumf al trinității demoniace: Lenin, Troțki și Stalin. O bandă de criminali care și-au ucis propriul popor - industrializarea torturii și asasinarea în masă - și au făcut să dispară într-un autogenocid peste douăzeci de milioane de suflete numai în Rusia și încă aproape optzeci de milioane în lumea întreagă.

Nazismul și comunismul reprezintă **Apocalipsa** trăită *hic et nunc*, după ce omenirea traversase deja Infernul, condusă de Dante, dar nu cunoscuse niciodată Purgatoriul și Raiul...

„Am luat cartea din mâna îngerului și am mâncat-o. Am simțit în gură o dulceață de miere, dar apoi, după ce am mâncat-o, ea mi-a ars stomacul. Atunci mi-a spus: «Tu trebuie să începi să profetizezi și să ameninți regatele, națiunile și popoarele de toate limbile»“ - **Apocalipsa după Ioan**.

Cărțile minciunii, ale iluziei, ale ipocriziei și ale imposturii trebuie mâncate și apoi vomate pentru ca nimeni să nu mai îndrăznească a le folosi.

bujor nedelcovici

PASIONAT DE FOTOGRAFIE

19 aprilie 1997

* Grégoire a împlinit patru ani.

* Primit din România, de la Augustin Frățilă (editor, poet și rapsod), spaturile romanului **Provocatorul**. Am început să-l citesc cu interes, curiozitate și teamă. Nu-mi place să-mi recitesc cărțile. Remarc prea multe detalii nereușite și am mereu tentația să arunc totul la coșul de gunoi...

Între personajul principal și autor se produce un „fenomen de transfer“ cu ajutorul căruia trec dincolo de oglindă. După ce am scris **Zile de nisip**, în care Ștefan Albin era fotograf, am început să fiu pasionat de fotografie, să cumpăr mai multe aparate și chiar să-mi fac un laborator și să dezvolt filmele. După ce am terminat **Provocatorul** în care Guy este pianist de jazz, am început să ascult zilnic nu muzică simfonică - cum făceam înainte și de care nu mă lipseam nici o zi -, ci muzică de jazz. Profit de un post care emite permanent muzică de jazz și astfel trăiesc o stare de vitalitate, energie și bună dispoziție. Timpul petrecut la calculator dobândește o culoare senzuală și ritmul din jazz devine un metronom care îmi măsoară timpul, dar în care nu mai obosesc și în special îmi mențin concentrarea la același nivel de intensitate intelectuală și spirituală.

Oare eu am creat personajele, sau ele m-au creat pe mine? Raportul misterios și aproape sacru dintre: **Creator, Creatură, Creație...**

* În fiecare zi îmi spun: „Ce prost eram ieri“. În fiecare zi trăiesc bucuria de a cunoaște dar în special de a înțelege și a dezlega fiecare nod al covorului a cărui urzeală este numită viață.

Plăcerea de a decortica multiplele învelișuri ale fenomenelor și a găsi semnificațiile, rosturile (rostuirile) și sensurile care până atunci îmi erau ascunse și necunoscute. Înțeleg cât am fost de înșelat, trișat, mințit, prostit, manipulat, orbit și, în special... „idiotizarea forțată“ în care am trăit până la plecarea din țară.

Când am „aflat ceva nou“ (uneori doar originea unui cuvânt), trăiesc o bucurie erotică deoarece se produce o pătrundere (penetrație) într-un corp spiritual până atunci necunoscut și care îmi provoacă plăcerea unei juisări mentale și trupesti. Acest *gai savoir* este cu atât mai puternic și dominant cu cât vârsta trece - vârsta cugetării mature - și uneori am impresia (iluzia) că o să trăiesc o sută de ani, iar moartea nu va reuși decât cu multe eforturi să-mi taie „rădăcinile pomului cunoașterii“...

Miracolul de fiecare zi: să dai culoare umbrei și timpul să se facă ecoul unei cantate închinată bucuriei de a fi.

Cunoaștere-naștere-învie de fiecare clipă...

Cunoașterea (gnoza) este o mântuire și salvare. „Veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi“ - **Ioan, 8, 32**

1 mai 1997

* Prima zi de primăvară. Mărgăritarele („les mugets“) se vând la fiecare colț de stradă. Toată lumea cumpără câte un buchet pentru a dăruii cuiva apropiat... Zi de sărbătoare „în afară“, dar și „în interior“.

migrația cuvintelor

POVESTEA VORBELOR: DESPRE CAȘ ȘI BRÂNZĂ (I)

de MARIANA PLOAE-HANGANU

În secolul al XII-lea, când a apărut în istorie, populația care ocupa la acea vreme aproximativ teritoriul de astăzi al țării noastre nu avea un trecut de arme gloriose, dar era purtătoarea unei culturi materiale, în special păstorești, ce servea de model popoarelor din jur. O dovadă în acest sens reprezintă și povestea cuvintelor **caș**, **brânză**, **urdă** etc.

Latinescul **caseus** era cuvântul care desemna sensul general de „brânză“ și cu

această formă este de presupus că a trecut în toate limbile romanice; nu toate însă l-au păstrat. A rămas până în ziua de astăzi în spaniolă **queso**, portugheză **queijo**, sardă **casu**, italiana meridională **casu**, **cacio** și, în română, **caș**. În Galia a circulat frecvent, datorită realității care a produs această denumire, expresia **caseus formaticus**, adică „brânză pusă într-o formă oarecare“. Printr-un fenomen destul de comun, de scurtare a

sintagmelor substantiv + adjectiv - de tipul **tomate roșii** din care nu rămâne decât adjectivul **roșii** - din **caseus formaticus** nu se păstrează decât **formaticus**. Din această formă provine francezul **fromage** și occitanul **fromatge**. Din occitană cuvântul a fost împrumutat în catalană, **formatge**. În italiană, cu excepția formelor dialectale pe care le-am semnalat mai sus, **formaggio** este, de asemenea, un împrumut, de data aceasta din franceză, datorat influenței pe care limba franceză o exercită în epoca carolingiană asupra italienei. Spaniola a cunoscut și ea un galicism: între mozarabi, populația creștină din Peninsula Iberică care vorbea araba, exista cuvântul **formache** alături de **kaicho**. În regiunea alpină a retoromanei s-a moștenit forma diminutivală a cuvântului latinesc și anume, **caseolus**, rezultând forme cum ar fi **chaschöl** sau **chazual**, deoarece brânza se transporta și se consuma în bucăți mici, deosebind-o astfel de masa informă de caș.

CALEA FICTIUNII

de MARIA-LUIZA CRISTESCU

Interdicțiile turnate cu pâlnia pe gâtlej nasc, natural, refuzul cu o sănătate de fier. La șapte ani am fost adusă, din lumea fără porunci a satului, în casa din Capitală a părinților. Intram la școală. În prima zi, colega mea de bancă mi-a trântit penarul (avea desenat pe el doi iepurași care, față în față, ronțăiau morcovii dintre ei). Am ridicat penarul de pe podea și am lovit-o. În cap. Îi curgea sânge pe tâmplă. Am înțeles ceva, drept care am fugit din clasă, am ajuns acasă și am încuiat ușa pe dinăuntru. M-am cocoțat pe pervazul uneia dintre enormele ferestre. N-am așteptat mult și a apărut învățătoarea cu fetița, Tinața, bandajată la cap. Ca să discute cu mama. Eu, răstignită pe fereastră, am chicotit, mi-am bătut pumnisorii unul de altul spunând „sâc, sâc! mama nu e acasă“.

A apărut mama, chemată de la serviciu. „Nu-ți dau drumul în casă, fiindcă mă bați!“ Mama a promis, pe toate tonurile, că nu mă bate dacă îi deschid. Am deschis și m-a bătut cu pumnii și cu palmele până a obosit. Peste o săptămână, cu frisoane și febră, am deschis ușa de la soba de teracotă, să mă încălzesc la jărtecul roșu, așa cum făcea mama. Rochița de pe deasupra treningului era un volan de flăcări când arsura a învins letargica febră. Am ieșit din casă în flăcări. Vecinii, mulți, din curtea de mahala, țipau „apă! pături să o acoperim!“.

Îmi rămâne în urechi spaima, „nu pătură“.

Rugul de flăcări l-au stins oamenii de treabă. Eu am rămas pentru totdeauna cu o cicatrice-cordon, mai lat în spate, subțiat și cu o pafta în talie.

Sunt în picioare pe patul din dormitor. Femeile smulg resturile din rochița și treningul meu. Țipete și panică. „Să o anunțăm pe maicăsa!“

„Nu, nu!“ îmi aud urletul. „Nu o chemați, că mă bate! Să nu vină mama!“

Văd expresia mamei, neclintită, frumoasă, cu minunații ei ochi verzi.

Un an de zile am stat în bandaje. Din două în două zile, o doctoriță tânără mi le scotea prin smulgere. Tot cartierul aștepta să o vadă intrând pe poartă. Și să audă urletul meu de durere.

Se pare că în cei cinci ani cât am fost îngrijită la sat, „cu plată“, m-au mai adus în capitală. Îmi amintesc de o altă bătaie. Aveam trei ani și făcusem „rele“. N-am plâns, n-am țipat. Mama striga la mine să plâng. Și i-am răspuns: „Vii tu la mine, la Mocod, și am să asmut câinii pe tine!“ Câteva zile nu am scos nici un cuvânt, am refuzat să mănânc și am dormit pe jos, lângă pat, pe o blăniță de miel. În ciuda altor băți.

Bățiile au urmat, căci făceam „numai rele“. Mi le povestește cu haz de necaz pentru câte a îndurat ea, mama. Cu ocazia zilei mele de

naștere sau de Paște. La patru ani am deschis pușculița mea „Fichet“, unde aveam o monedă mare de argint, cu chipul unei babe cu gușă (văd perfect scena). Acum știu că era Maria-Tereza, împărăteasa. Dar ce știe mama este faptul că am luat din pușculița mea un inel de platină cu briliant bleu-blanc, l-am pus în deget și... l-am pierdut. Ea îl ascunsese acolo. Și ce căutam eu în pușculița mea?!

Aud, de zeci de ani, și fac haz de o altă trăznaie săvârșită de mine la patru ani. O relatează mama și râde tare, nepotrivit cu frumoasa și impasibila ei expresie. Spune, și mie îmi place ca proză, că ea era foarte nefericită cu tata, care juca la ruletă zile și nopți de-a rândul. Odată, ea m-a luat de mână, m-a dus în fața cazinoului și mi-a spus să intru înăuntru, să-l caut pe tata și să-l scot afară. „Eu, zice ea, n-aș fi intrat pentru nimic în lume într-un asemenea loc!“ Povestea ei, și probabil e adevărată, continuă cu faptul că eu am intrat în cazino, l-am văzut pe tata la o masă, el m-a luat în brațe și am rămas o zi și o noapte în poala lui? Pe o canapea? Până ne-am întors amândoi acasă. Urmarea: obișnuita bătaie a fetiței.

După șapte ani am comis alte delictе. De unele îmi amintesc. În sărăcia de după război, mama se ocupa cu, ceea ce se numește și s-a numit, contrabandă cu alimente. În casa noastră erau două mii de ouă, o sută de litri de alcool etc. Cum să scape asta ochiului unei fetițe de opt ani? Deci, când pleca mama câte două săptămâni și rămâneam în grija bunei dar analfabetei tanti Aneta, vecinii, adăpostiți în curtea care începea cu apartamentul nostru și continua cu alte zece în șir, coșmelii cu acoperișul până la rama de sus a ferestrelor noastre, îmi cereau câte două-trei ouă. Și eu le dădeam. Nu mă gândeam că fur, că mint și nici că se poate număra până la două mii sau se observă că cifra este de o mie nouă sute nouăzeci și unu. Cu toate că, ceva îmi intrase în cap, vag, nebuloș: că încalc regula și voi fi pedepsită. Ceea ce s-a și întâmplat. De data cu ouăle, n-am fost bătută numai eu. Mama a bătut-o cu o mătură cu coadă lungă de lemn pe tanti Elena, o bătrânică.

Școala și strada, singură și după capul meu, mi-au fost ocupațiile. Casa în care lipsea mama cu săptămânile sau, apoi, era la serviciu, cu întunericul nopții în care mă baga, grijulie, tanti Aneta și îmi aprindea o lampă cu gaz, a fost coșmarul de așteptare, cu ochii după tramvaiul, zecile de tramvaie. Până venea acasă tata, cu unul dintre ele.

La Mocod, la mama Tînă și mătușa Floare eram un musafir nejudecat pentru ce face și cum se poartă. În casa părinților eram o povară, o delicventă pentru mama și deferentă prezență pentru tata. În ura ei pentru el și în indiferența

lui pentru ea, mama și-a revărsat ura neputincioasă, în fața soțului, iar tata m-a tratat ca pe un fost coleg de școală, mai amărît, căruia îi oferea bani de cinema și bomboane.

Ce să știu eu, și atunci, și acum, ce era în sufletul lor! Nu îi judec. Spun doar că, parcă, nu mi-a fost nici bine, nici ușor.

Rătăciții sunt căutați de șerpuitoarea calea a ficțiunii. Copii cu lăptic și mângâieri, cu zâmbet al mamei și respectul pentru autoritatea mimată a tatălui, ajung oameni cumsecade. Face ce se cade. Un electorat docil și manevrabil. Oamenii cumsecade sunt credincioși, cumiți și nu-și pun întrebări. Mai ales statului, fie el împărăție, regat sau republică. Oamenii cumsecade nu pun în discuție sacralitatea unsului lui Dumnezeu sau alesului majorității. Într-o mitologie, naivă și ipocrită, nu clipeșc în fața simbolurilor. Vor liniște și să rămână totul așa cum a fost. Se agață cu mâinile de coada steagului. Nu ridică privirile spre flamura din vârful unui băț de lemn. Doar dacă zvonul unui alt simbol a năvălit printre urechile lor ciulite la basme, i-a răsucit ciclonic cu o sută optzeci de grade și îi împinge, îi bulucește în altă direcție, le ucide copiii, se omoară între ei fără rea intenție, victime și călăi în același timp.

Rătăciții nu aparțin unei categorii sociale, nici frustrării de avere, nici răsfățului bogăției. Dacă se alătură unui steag sau sfâșie o flamură, intrați între umerii aspri ai mulțimii sau în fruntea ei, pricina este devoțiunea și sentimentul datoriei pentru cei atâția. După modelul cristic.

Oamenii cumsecade acționează în numele unei lozinci. Rătăciții - poeți, artiști -, o fac în numele unei idei. Adesea, lozincă tuturor s-a întâlnit cu ideea unică a artistului. Nici nu a trecut cicloul și, vizionar, artistul își regretă eroarea. Deziluzia, rușinea își găsesc doar o prea sărmană consolare în mila-datorie față de cei săraci cu duhul.

Rătăciții sunt prinți, orfani, englezi, țărani, români, păgâni, tribali, cuceriți, budiști, generali, sărăntoci etc. Calea îi alege din oricare nație, credință, timp, uliță sau palat. Fără să le pună condiții prealabile precise, ca în profesii sau ierarhii de bresle, administrații sau armate. Au un singur numitor comun, obscur; sunt ființe care iau pe seama lor, reconstruiesc toate ideile și lucrurile neclintite în ochii celorlalți. Și scriu, pictează, compun ceva care se cheamă original (cu sens peiorativ) ca apoi, mai târziu, să fie înșiruit în lista neclintitelor adevăruri. După ei vin, pe calea șerpuitoare a ficțiunii, alții, altfel decât cei dinainte, pășind oblic sau înaintând cu spatele, ca și cum ținta ar fi în trecut. Creează „original“, „revoluționează“ etc. După moartea fizică sunt declarați „modele“. În lunga înșiruire pe care n-au luat-o în seamă când au regândit lumea liberă de orice model.

Ficțiunea alege ființe libere, neînfricoșate de dinții feroși ai panterei numită teoremă, de ghiarele balaurului cu pseudonimul „principiu“, „regulă“ sau „lege“.

Sărbătoare, onomastică, aniversare, toate ale tale. Am aflat că ți se cuvin, ți se datorează chiar, abia la cincisprezece ani. N-am avut nici o păpușă vreodată.

În lumea satului existau duminici, Paște, Crăciun și sfinți importanți. Nu prea mulți. Asi-

gurarea hranei cerea neodihnă și trudă pentru sfinții mici.

Duminicile, Doamne! Pe uliță era alai de prinți și prințese. Frumusețea luxuriantă a costumelor și podoabelor o pot compara, acum, cu a unei mari curți regale. Eleganță, inventivitate, originalitate, rafinament în amănuntele ăruia. Respectând dogmatic, fără o minimă erezie, unicul, costumul unic. Unul pentru femei, altul pentru bărbați. Vreau să spun că piesele din vestimentație rămâneau riguros aceleași. Doar imaginația, cochetăria, noutatea pornite chiar de la vopsitul lânurilor, mătăsurilor, țesutul zadiilor (două fâșii, în față și în spate, ca să fie pe înțeles), garniturile de la umeri și mâneci erau gândite cu ani. Ba chiar existau „specialiști“, pentru desene, cusutul florilor din mărgelile cât bobul de sare, împodobirea cu mătase a pieptarelor de piele (veste). Bineînțeles, nici nu trebuie să amintesc, croitori, cismari, cojocari. O adevărată industrie de *haute couture*. „Creatorilor“ li se ducea vestea peste sate, de muni și munți. Firește, secretul era păstrat cu același dorință de a nu te întâlni cu altă femeie, față, fiecior împodobiți la fel, ca o imagine de a ta în oglindă. Costumul era unic și fiecare era un unicat. O minune pentru ochii mei.

Pe scurt, n-am știut care e ziua mea de naștere. Cât despre cea de nume, din Maria-Luiza, au ales Luiza. Fiindcă era domnos. De Sfânta Maria se serba jumătate din sat. Nici eu, nici ceilalți nu s-au gândit că și eu sunt o Maria.

În ultimii ani, de azi înapoi, răspundeam la sonerie. Era mama, îmbrăcată de sărbătoare, cu zaruri și cu flori în mână. O sărutam, îi mulțumeam. Mai ales pentru flori. Ea a rămas o viață cu harul utilității: dăruiești cuiva ceva folositor. Florile nu-i spun decât prețul cu care au fost cumpărate. Nu-i place nici să le primească. Cu bătăi dați pe ele se putea lua ceva trainic. Și mă întreabă: „Ce făceai?“ Răspund: „Scriam, pregăteam masa, curățam zarzavaturile...“ Spune: „Dar e ziua ta! De ce nu te-ai îmbrăcat frumos? Știi că vine atâta lume! Fardează-te și tu puțin!“ Răspund: „Mama, știi, ziua mea e luna viitoare!“ „Of, zice, niciodată n-am știut dacă e în luna iunie sau iulie!“ „Nu-i nimic, zic, o serbăm acum. N-are nici o importanță.“ Mă îmbrac, mă fardez, bem o bere împreună. Ea se bucură de darurile pe care mi le-a făcut. Prosoape, cearșafuri, oale. Și îmi povestește, iarăși, viața ei. Relele care au făcut-o nefericită. Nenorocul vieții ei: tata și eu.

Trecusem de patruzeci de ani când, de data asta în ziua din iulie în care m-am născut, mama, voioasă de bluza pe care mi-a dăruit-o, lasă paharul de bere din mână și, ca întreșietene, mă întrerupe:

- Auzi (fără „dragă“ sau nume), de mult voiam să te întreb ceva și tot uit. (Eu mă gândesc la vreo problemă politică, o bărfă sau viața parșivă a unui artist de cinema...)

- Spune-mi și mie, zice mama, în ce an te-ai născut tu“?

ESEU-MANIFEST

de VALENTIN TAȘCU

Să fim sinceri, poezia aproape nu mai interesează pe nimeni, nici la noi, nici în țara. Declinul popularității versului este deja un proces care durează de decenii. Ultimul poet cu adevărat citit și „cumpărat“ se pare că a fost Jacques Prévert. De la el, vom vedea, va trebui să reînodăm relația cu marele public. Alți stihuitori, care s-au bucurat de ceva faimă, au dublat, de regulă, talentul cu politica (Adrian Păunescu), ori cu dizidența politică (Mircea Dinescu), ori cu scandalul religios (Salmon Rushdi), ori cu scandalul pornografic (Mihai Gălățanu), ori cu orice alt fel de paleativ, pandant. Acești profitori de adiacențe s-au făcut cunoscuți ca persoane publice, dar nu garantăm că și poezia lor a fost citită în egală măsură. Singurii lectori siguri ai poeziilor de azi sunt ei înșiși, dar nici ei nu se citesc între ei, doar se relaționează prin zvonuri, după ureche, sau pe baza câte unui fragment auzit, cu de-a sila, din chiar gura producătorului. La marile serbări ale poeziei (festivaluri, aniversări etc.), publicul nu participă, poezii stau între ei și se mai cunosc oarecum, dar se și anulează unii pe alții, de parcă n-ar fi suficientă excluderea pe care o practică cititorii (adică necititorii) de rând. După cum unanim se recunoaște, critica de poezie a dispărut aproape cu desăvârșire, deci și acești cititori experți s-au ascuns în alte preocupări, mai lucrative. Excepțiile (și sunt) de la aceste reguli nescrise sunt ne semnificative și nu modifică absolut cu nimic fenomenul. Și totuși, repetăm aici niște triste versuri ale lui Nichita Stănescu, „poezia este ceva de care nimeni n-are nevoie, dar fără de care nu se poate!“

„Ce-i de făcut?“ - iată o întrebare care sună „ca dracu“, dar pe care n-o putem evita. Când înșine am părăsit, cu lașitate, critica literară și ne-am rătăcit tardiv în această labirintică plimbare poeticească, am tot stat și ne-am întrebat cum s-ar putea face ca publicul să fie atras din nou în mrejele poeziei. Ne-am zis că versul a fost secătuit, obosit de metafora devenită din ce în ce mai insistentă. Ea însăși și-a cam epuizat resursele, și totuși insistă să se manifeste, ca o primadonă îmbătrânită care nu vrea și nu poate să renunțe la ieșirile, penibile, la scenă.

Să revenim la Prévert. Ce făcea el prin anii '50-'60 de putea să convingă vreo zece mii de cititori, numai din Franța, să-i cumpere și, mai ales, să-i citească operele? Mai nimic spectaculos, deși unul dintre volumele sale celebre se cheamă chiar **Spectacles**. Venind și el în urma unor metaforiști din ce în ce mai înțelepți și mai elitiști, a recurs la epic și la soluția „poantei“. A reușit să convertească un aparent amuzament în valoare poetică. Pe aceeași linie a apărut la noi, din păcate pur imitativ, Marin Sorescu. Drept urmare și acest poet s-a bucurat de căldura publicului, ba, chiar, a fost și tradus în destul de multe limbi străine. Epicul său, mai original, a intrat în ciclul **La Lilieci**, din nefericire foarte greu de tradus în specificul lui oltenesc. E de mirare cum poezii vremii, obsedați de Nichita, n-au urmat această cale, care pe

Sorescu l-a adus, chiar dacă iluzoriu, aproape de Premiul Nobel. S-a continuat bătălia pierdută și fără public a metaforei, cu o încăpățănare de nedescris. E bine că n-au urmat nici calea oficioasă și umilitoare a unor A. Păunescu și Vadim Tudor (acesta nefiind chiar poet, dar reprezintă bine trădarea poeziei în favoarea politicii de orice culoare). Întoarcerea la D. Bolintineanu nu le-ar fi fost de nici un folos. Dar nici rămânerea pe loc nu le-a folosit. Astfel s-a întâmplat drama ca o seamă de excelenți poeți să existe, dar să nu fie citiți decât ici și colo: Ion Horea, Grigore Hagiu, N. Prelipceanu, Adrian Popescu, Mihai Ursachi, Anghel Dumbrăveanu, Aurel Rău, Radu Cârnelci, Emil Brumaru, Magdalena Ghica, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Stratan, Ioanid Romanescu, Ana Blandiana, Valeriu Stancu, Ovidiu Genaru, Sergiu Adam, Ion Mircea, Elena Ștefci, Traian T. Coșoveci și „stranierii“ Nina Cassian, Dinu Flămând, Miron Kyropol, Ion Miloș, Gabriela Melinescu, Aura Cornu, Dorin Tudoran („unii morți, alții plugari“, cum spune poetul, iar lista poate continua, pentru că de orice duce lipsă cultura română actuală, doar de poeți extraordinari nu).

Semne ale unei resurecții a epicului au apărut abia în ultimii ani și deja lumea începe să mai citească din George Vulturescu, Ioan Flora, Marta Petreu, Spiridon Maria Cassian, Adrian Alui Gheorghe, Ioan Mureșan, Alexandru Cristian Miloș, Ioan Es. Pop, Rodica Draghinescu. Recursuri de acest gen manifestă și Ileana Mălăncioiu, Iolanda Malamen; păcat că marea Angela Marinescu scrie foarte puțin, pentru că, sigur, ar fi de aceeași direcție. Nu avem nici o aplecare spre poezia violentă și escatologică a „gălățenilor“, pentru simplul motiv că o astfel de poezie a scris, cu o jumătate de secol și mai bine în urmă, delicatul și sideralul Geo Bogza. Oare ei n-au aflat de **Jurnal de sex și de Poemul invectivă** din anii '30-'40.

E limpede că poezia are nevoie acută de paleative. Epicul este o sursă doar. Politicul e degradant, chiar și în forma lui dizidentă. (Eminescu n-a scris poezie politică, ci doar articole de acest gen.) Încercăm și noi ceva. Rămânând la convingerea că tema fundamentală a poeziei este iubirea și echilibrul ei în moarte (viața este ceva cotidian, nu aspiră la eternitate), am căutat în istoricitatea ei epică și am îndrăznit ca paleativ eseul. Am aflat câte ceva de spus, de făcut. Credem că poezia nu mai poate să rămână la stadiul de „a spune“, ci trebuie să avanseze înspre „a face“. **Verseurile** sunt doar o îngrijorare, în acest sens, dar nu vor provoca o dramă, dacă nu vor fi acceptate. Măcar de-am rămâne în listele conservatoare de mai sus.

DELICIU TÎRZIU

de MARIA LAIU

Nu mai știu motivul pentru care am văzut **Căsătorie în stil olandez** după Carlo Goldoni, în regia lui Alice Barb, producție a Teatrului de Comedie, la mai bine de doi ani după premieră. Mai ales că Alice Barb face parte dintre acei regizori tineri în al căror destin artistic am crezut încă de la început. Cert rămâne însă faptul că, deși vizionat atât de târziu, spectacolul m-a impresionat într-atât încât simt nevoia de a împărtăși unele impresii.

Încep prin a spune că sala a fost plină ochi. E drept, cu tineri din generația *pop corn*. La propriu. Pungile foșneau a disperare. Fâșăitul sticlelor de Coca-cola era cumplit de enervant. Doar că n-au trecut mai mult de cinci minute de la începerea reprezentației și spiritele s-au liniștit ca prin farmec. A acționat ceea ce eu numesc în general puterea fascinantă a artei scenice asupra apucăturilor noastre mărunte. Căci, orice s-ar spune, un spectacol bine făcut are toate șansele să fie receptat cum se cuvine de către orice fel de spectatori. Iar **Căsătorie în stil olandez** impresionează prin acuratețe, lucrătură în filigran și bun gust. Este o montare plină de haz a unei piese goldoniene mai puțin jucată (în România cel puțin). De la muzica bine aleasă (arii celebre din opera *Carmen* de Bizet) și care e folosită pentru a conferi scenelor un enorm efect parodic și până la cel mai firav gest al ultimului actor din distribuție (George Grigore în Kahil), apariție episodică savuroasă, dacă ar fi să ne gândim numai la trecerile lui (de lunatic) prin scenă, treceri construite pe ritmul muzicii - totul este perfect adecvat fiecărui moment.

Decorul (semnat Adrian Mignea-Lis) este mai mult decât simplu, un fundal alb care, adesea, își schimbă culoarea, o punte în spate, un podium în pantă pentru restul scenei. Câteva obiecte năstrușnice totuși pentru un teatru - un aerostat cu nacelă cu tot, un scaun cu roțile (dar nu din cele obișnuite, pentru bolnavi), semănând cu o mașină zburătoare, sparg monotonia scenografiei. La aceste elemente se adaugă costumele de o frumusețe discretă, create de Anca Pâslaru. Decolteuri, danteluțe, fuste ample, vapoaze - pentru doamne. Din nou dantele (parcă și mai multe), pantaloni bufanți de toată nostimada - pentru domni.

Povestea? Oricât de demult ar fi fost scrisă este demnă de mișcarea feministă cea mai modernă din lume. O fată își ia destinul în mâini, păcălește pe toată lumea, face scenarii, improvizează și câte și mai câte până ce reușește să se căsătorească și să trăiască după dorință. Pretendentul? Un ofițer francez sărac lipit, firav, delicat, căruia nu-i rămâne nimic de spus în toată tărășenia. Cele două personaje sunt sculptor interpretate de către Mihaela Teleoacă (Giannina) și George Ivașcu (De la Tulip). Ea - plină de temperament, posesivă, feroce chiar. El - timid, neajutorat, încercând zadarnic să scape din chingile unei logodne nedorite: aleargă prin scenă cu energia unui spiriduș, ba mai escaladează și pereții. Și dacă nu se va astâmpăra (căci nu a fost singura dată când l-am văzut urcând pe pereți cu mare agilitate), va rămâne probabil în istoria teatrului ca cel mai simpatic (dacă nu unic) actor zburător. George Ivașcu face totul cu multă

seriozitate. Ofițerul său este un năpăstuit al sortii: iubit de o tânără tumultuoasă și îndrăgind de fapt o făptură ingenuă, pe Constantza (jucată cu farmec de către Delia Nartea). El se lasă târât de poftele și capriciile celei dintâi, dar tânjind după nuree celei de-a doua. Rădem aproape cu compătimire.

Apoi, dacă e să vorbim de jocul spumos, când insinuant, când plin de vervă al Cocăi Bloos (în Doamna Riccardo, cămătărească de soi și mamă exigentă a Constantzei) - sigur că acesta nu ne uimește, harul comic al actriței fiind de mult recunoscut. Surpriza cea mare a constituit-o prezența lui Ion Chelaru în Filiberto, tatăl Gianninei, un rol de un haz nebun, acela al unui părinte care se vrea sever, dar nu reușește să fie decât cam tembel în fața unei fiice prea răsfățate și plină de personalitate, dar și al unui inventator - tipul perfect al savantului distrat. El e naiv, plin de nebănuite candori. Se va procopsi, în final, cu un ginere nedorit (bietul De la Tulip) și cu o nevastă prea energică (Doamna Riccardo). Căci nu are loc numai o singură nuntă - a Gianninei cu De la Tulip -, ci trei, dacă le mai punem la socoteală pe cea a părinților și pe cea a servitorilor - ultimii, personaje de coloratură, interpretate cu discreție de Adina Popescu și Radu Bânzaru.

Construit fără „cârlige“, fără vulgaritate **Căsătorie în stil olandez** place totuși până și un tineri mai puțin instruiți, de vreme ce la ieșire am auzit exclamații de tipul: „A fost super!“ sau „Ăsta da spectacol. Spectacol de spectacol, bă!“ Place cu deosebire și mai vârstnicilor spectatori tocmai datorită rafinamentului, soluțiilor simple, energiei actorilor, frumuseții costumelor. De fapt, place tuturor. Mă întreb, numai, de ce nu se bucură de o publicitate pe măsură, de ce nu l-am văzut la nici un festival?! Mai ales că, am aflat la fața locului, se joacă mereu cu sală plină!

cinema

BURTA ARHITECTULUI

de ILINCA GRĂDINARU

Cine mai este artistul în epoca modernă? Poate fi el definit prin scuza puțin ironică: „Lasă-l, e artist“? Determină această remarcă un anume tip de statut ce-l plasează pe creatorul de operă artistică undeva la marginea societății, pe o scară nedefinitibilă între Bun și Rău, deci, oarecum indiferent celorlalți, solitar și inutil? Apare într-adevăr în epoca modernă o doză de nedumerire în privința unui „de ce“ și mai ales „pentru ce“ există artiști. Artistul nu contribuie la confortul vieții cotidiane prin realizările sale. El nu creează mașini, computere și nici un nihilist nu se poate lăuda cu invenția bombei atomice. Civilizația modernă își privește lungul nasului împănându-și-l cu cât mai multe variații astfel încât contemplarea lui să fie mai plăcută. Cultura este, eventual, agreeată în decor când proporțiile nu deranjează ochiul forțând criteriile bunului simț comun. Și pentru asta există însă un leac și acela e snobismul, căci puțini sunt cei ce pot mărturisii, cu totul sincer, că priveștița unui Picasso nu-i enervează, dar mult mai mulți sunt amatorii de cheltuieli fabuloase pentru o singură pictură menită să le atragă invidia celorlalți. Și astfel arta și artistul au început să trăiască tot mai mult pe contul unui principiu de când lumea, contrar rațiunii lor de a exista: ipocrizia. „Șansa“ ca într-o societate instalată cu voluptate în propria ei efemeritate să supraviețuiască prejudecata că nu ești om respectat dacă nu deții niște repere culturale este momentan unica sursă de perpetuare a respectului pentru artiști.

Ciudați și dificili, acești oameni care-și dedică viața explorării limitelor ființei înseși, relațiilor ei cu sacral și cultivării calităților transcendente, sunt de cele mai multe ori tolerați, dar nebăgați în seamă.

Solitudinea creatorului apare cu și mai multă acuitate în **Burta arhitectului**. Filmul lui Peter Greenaway, prezentat în cadrul Cinemateciei, plasează sub lupa obiectivului ultimele zile din viața unui arhitect celebru. Treptele izolării lui sunt multiple, iar lovitura finală este aceea a însingurării de chiar principii veșnice al creației imposibil de descifrat, imposibil de imitat în spațiul tragic și fals al realității iluzorii. Dar dacă artistul slujește doar iluzia în încercarea lui permanentă de a atinge esența, înseamnă că toți acești creatori pământeni ar trebui eliminați cu hotărâre din planul existenței. Să vedem ce spune Greenaway.

Un arhitect sosește la Roma pentru a iniția o expoziție de dimensiuni ample. Mulți îl aclamă, prea puțini îl susțin efectiv, inclusiv tânăra lui soție, insensibilă la suferințele fizice care apar treptat în timpul sejurului în Sud. Faimosul artist, pornit în cautarea originilor romanice ale arhitecturii sale, ajunge să-și descopere un cancer la stomac. Durerile puternice îl conceătrează asupra bolii. El devine astfel o prezență dezagreabilă, ocolit de toți și, până la urmă, părăsit chiar de soția însărcinată cu primul său copil. În ziua inaugurării expoziției, coincidență fatală, soția naște chiar în cadrul ceremoniei. Interesul tuturor e captat de noua viață grăbită să-și

facă intrarea pe scena lumii. Mai vechi actor, arhitectul, își curmă zilele azvârlindu-se de la fereastra propriei construcții.

Astfel unite la final, bucuria nașterii și tragedia morții par să comunice prin intermediul unui unic mister: Creația. Provocarea unei asemenea întâlni generează multiple semnificații posibile. Într-un plan al mitului, arhitectul, ca un meșter Manole, se sacrifică pe sine pentru a da viață operei, simbolic reprezentată de fiul tocmai născut. Dar din perspectiva firului epic, în care obsesia burții bolnave a artistului se suprapune grijii pedante a mamei pentru siguranța pântecului ei fecund, se opun două dimensiuni ale creației. Creația mamei prin naștere are scopul și importanța perpetuării seminției omenești. Ea este privită cu infinit respect și interes de societatea doritoare de a-și duce peste veacuri însemnele civilizației sale. Pe de altă parte, arhitectul este creatorul de civilizație prin excelență, este artistul constructor care își concepe opera pentru estetizarea acestei lumi și provocarea ei spre a-și exprima gustul propriu. Prin moarte, el își individualizează creația desavârșind-o în plan personal. Gestul autosacrificiului reprezintă recunoașterea imposibilității de a se detașa de propria sa operă, pe care dăruind-o lumii, să o transforme în simbolul unui mesaj universal, dincolo de natura pieritoare a artistului însuși. Dar realitatea i se opune, căci nu există o evoluție a culturii, ci doar o istorie a ei. Faptul artistic trăiește solitar, cu caracter de excepție, ca dezvoltare a unui adevăr subiectiv ce va fi contemplat fără ecou de generațiile următoare, tot așa cum arhitectul însuși caută fără să găsească mesajul enigmatic al vestigiilor romane, supraviețuitor sterile ale unor vremuri care au amușit pentru totdeauna.

FĂRĂ COMENTARII

„Adunările generale ale filialelor se vor axa desigur și pe aceste realități neplăcute, nesancționate decât prin vociferări de cafenea. A le ocoli sau a le privi cu detașare ironică nu ar folosi nimănui și la nimic. Deși nu doar acestea ar fi singurele subiecte ce trebuie să facă obiectul preconizatelor dezbateri. Principalul este ca acest moment (al adunărilor de alegeri) să nu treacă fără a influența favorabil viața U.S. Cu același prilej, bineînțeles, vor fi desemnate noile organisme de conducere ale asociațiilor și noul Consiliu al Uniunii Scriitorilor, dintre membrii căruia va fi ales Președintele. Pentru această importantă funcție s-au și anunțat mai mulți candidați, de unde se vede că fotoliul părăsit de Laurențiu Ulici a devenit dintr-o dată foarte râvnit. Unii dintre candidați mizează pe

popularitatea lor, alții pe celebritate, alții pe «pionii» din umbră. Dacă se vizează însă avantaje și privilegiile, după pilda politicianilor, atunci ar trebui să nu ne mai facem iluzii. Firesc ar fi ca viitorul președinte să se dedice cauzei generale a scriitorilor, susținerii valorilor literaturii naționale, lărgirii ariei de circulație a cărții și a presei literare, stimulării creației autentice etc., etc. Dar acoperirea acestei misiuni dificile implică o anumită vocație de om pragmatic. Și cum unii dintre candidați n-au o astfel de chemare, preferabil ar fi să se instituie o funcție de Președinte de onoare, prin care s-ar potoli marile vanități intrate în competiție, dându-se posibilitate președintelui (executiv) să-și exercite atribuțiile.“

(Redacția - „Bucovina literară“)

Concurs pentru Școala de vară de la Sighet

Ca în fiecare an, Fundația Academia Civică anunță un concurs pentru accesul la Școala de vară de la Sighet. Concursul este deschis adolescenților de peste 14 ani și câștigătorii vor beneficia de participarea între 4 și 11 iulie a.c. la cursurile școlii de vară, având asigurate cazarea, întreținerea și transportul.

Cele mai bune lucrări vor fi premiate.

Temele concursului din acest an,bele obligatorii, sunt:

1) *V-a convins rezultatul ultimelor alegeri că românii sunt extremiști? Dacă da,*

argumentați. Dacă nu, argumentați.

2) *Cum aș vrea să fie familia mea?*

Data limită de predare a lucrărilor, care nu trebuie să depășească 4+4 pagini, este 1 mai 2001.

Lucrările vor fi semnate, specificându-se totodată vârsta autorului, clasa, școala (cu adresa), precum și adresa sau telefonul unde poate fi găsit.

Adresa la care vor fi depuse sau expediate este: Fundația Academia Civică, str. Piața Amzei nr. 13, București, CP 22-216, e-mail: acivica@fx.ro. Informații suplimentare la tel. 01/3125854.

STUDENȚII ÎN FESTIVAL

Sindicatul Studenților din Cibernetică vă invită la Festivalul de poezie și proză scurtă. Data limită de primire a lucrărilor: 30 martie, la email: flacaradegand@usa.net sau A.S.E. - Facultatea de Cibernetică, sala 2003. Se primesc și ilustrații de carte. Informații suplimentare la telefon: 01/210.35.92.

ASB pe Internet

Asociația Scriitorilor din București anunță inaugurarea unei pagini proprii pe Internet.

Aceasta poate fi citită la adresa <http://asbucuresti.tripod.com> și cuprinde informații despre activitatea ASB, despre premiile Asociației, despre Colecția Biblioteca București editată de ASB, precum și știri din viața literară.

Tot aici pot fi găsite și adrese de e-mail și web ale unor scriitori. Cu această ocazie, îi invităm pe scriitori - membri ai ASB - care au asemenea adrese și nu le văd în pagină să scrie la lverona@fx.ro, în vederea actualizării listei.

ȘEDINȚE DE ALEGERI

Asociația Scriitorilor din București a stabilit datele pentru desfășurarea alegerilor la următoarele secții:

proză - 3 aprilie;

critică - 9 aprilie;

poezie - 11 aprilie.

Sălile și orele vor fi anunțate ulterior.

Biblioteca noastră

1) **Elogiul tinereții** (Valentin Tașcu), versuri, Editura Apostrof.

2) **Cerul iubirii** (Ion Miloș), versuri, Editura Augusta.

3) **Poezie și limbaj** (Crișu Dascălu), eseuri, Editura Augusta.

4) **Ildiko** (Mihail Grănescu), proză, Editura Tritonic.

5) **Exodul** (Eugen Dorcescu), versuri, Editura Augusta.

6) **Iată-mă** (Eugenia Vâjiaș), versuri, Editura Ex-Ponto.

7) **Între dezgheț și transparență** (Al. Pintescu), eseuri, Editura Dacia.

8) **La masă cu zeii muritori care au văzut lumea la picioare** (Mircea M. Ionescu), jurnal imaginar, Editura Semne.

9) **Evadare din sunet** (Ion Conac), versuri, Editura Prier.

10) **La Vest de Eden** (Cornel Ungureanu), eseuri, Editura Amarcord.

11) **Portrete la zile mari** (Aurel Rău), eseuri, Editura Eminescu.

12) **Lamentația Semiramidei** (Leo Butnaru), versuri, Editura Anthropos.

13) **Insomnie de pește** (Andrei Ungureanu), versuri, Editura Arc.

14) **Poemele satului** (Dumitru Țimerman), versuri, Editura Solstițiu.

15) **Poem nocturn** (Mihai Prepelită), versuri, Editura Augusta.

pierre-andré taguieff

(Franța)

IDEI PRECONCEPUTE

Metamorfozele planului ideologic

Reluând o alegorie atât de îndrăgită de Carnap, am putea considera obiectivul acestei cărți ca fiind o tentativă de a repara un vapor care nu mai poate fi adus la țarm, lucru ce nu poate fi făcut, deci, decât în largul mării. Și nu trebuie să uităm că oceanul este agitat de o furtună iar vasul se află într-o stare îngrijorător de proastă. Corabia antirasismului este destul de fragilă și navighează anevoie, în ziua de azi, în special după înfrângerea național-socialismului. Unii recomandă chiar distrugerea vasului devenit acum o simplă barcă purtată de spectacolul mediatic și retorica politică. Dar aceasta ar presupune aplicarea unei metode de tip cartezian (distrugere totală pentru a favoriza reconstrucția) realității evolutive care ar trebui mai degrabă modificată. Să-l ascultăm deci pe Schelling, care îndeamnă la abandonarea acestui tip de acțiune „de dragul acțiunii”, făcută la întâmplare.

În nebunia zilei de azi propunem astfel o schimbare: distanțarea de normele manicheene, suscitată de ideologie, prin negarea imperativelor urgenței. Și asta pentru că sfârșitul ideologiilor nu implică și dispariția lor: terorismul pseudo-etic compensează deficiențele marilor doctrine.

1. Dezbaterile asupra rasismului definesc o situație de **exacerbare ideologică** cauzată atât de un dezacord asupra aspectelor esențiale ale problemei, cât și de ineditul - obiectul unei percepții din ce în ce mai ascuțite. Călmul ideologic al anilor '70, aflat în strânsă legătură cu concentrarea și stabilizarea dezbaterilor în domeniul științelor biologice (unde argumentul autorității poate institui majoritatea), această perioadă de o relativă liniște ideologică lasă locul, începând cu anii 1983-1984, unei evoluții simetrice a extremelor. Patosul retoric crește vizibil, în timp ce personajele dezbaterilor sunt într-o continuă schimbare: oamenii politici și ziaristii tind să se substituie oamenilor de știință intervenționiști. Problematika dominantă, a anilor '70 se rezumă la ceea ce considerăm a fi „rasism”. Concluzia antirasistă este, deci, simplă: fiind un parazit ideologic al

științelor bio-antropologice (științele „dure”), rasismul nu are nici o validitate științifică. Din lipsa unei legitimități teoretice a pozițiilor considerate a fi „rasiste”, orice dezbateri nu poate decât să ia sfârșit: antirasismul este, deci, autoritatea științei în fața delirurilor perverse și arhaice. Antirasismul, parte integrantă a consensului democratic fundamental moștenit din Epoca Luminilor, se poate desfășura în voie pe tărâmurile Rațiunii, alungându-și dușmanul înspre tenebrele iraționalului sau ale iraționalismului. Premisa fundamentală a unui astfel de optimism ideologic constă în credința conform căruia rasismul este esențialmente o **teorie a raselor, distincte și inegale**, definite în **termeni biologici** și aflate într-un etern **conflict** pentru supremație. Această idee nu poate fi însă decât respinsă de știință. Or, conceptele transmise de o astfel de definiție au fost zguduite de recente ofensive ale naționalism-populismului, promovând (după modelul Noii Drepte - GRECE) argumente care nu corespund așteptărilor combatanților rasismului, argumente create după modelul „rasismului” din anii '30.

2. Conflictul apărute în sânul comunității științifice au generat apariția primelor probleme: partizanii determinismului ereditar, oamenii de știință recunoscuți, laureați ai premiului Nobel, s-au alăturat și au constituit un grup de presiune rival celui al oamenilor de știință declarați anti-rasiști. Publicul a fost profund tulburat: dacă savanții nu pot cădea de acord, cum ar putea el să-și formeze o idee clară despre această problemă. Perioada antirasismului hegemonic de după 1945 părea astfel a lua sfârșit. Lipsa consensului științific poate fi interpretată în diferite feluri: problema poate fi mai complicată decât ne-am putea aștepta, deci nu este analizată în complexitatea ei; problema este probabil abordată într-un mod greșit, de unde scindarea în sânul comunității; problema nu a existat niciodată cu adevărat, falsa impresie datorându-se parazitismului ideologico-politic al unor anumite cercetări științifice. Aceasta ar înlesni

adoptarea unei poziții neutre, celei de-a treia căi; dincolo de opozițiile ideologice, și revenirea la convingerile anterioare crizei: situarea în cadrul adevăratei științe. Majoritatea ideologică s-a fixat treptat pe un astfel de teren, nu fără a fi afectată însă de problemele din trecut.

Astfel, dezbaterile asupra Noii Drepte (1979-1980), vector principal al tezei ereditare în Franța, au luat sfârșit prin excluderea **nazismului** (deci a rasismului) - asimilat tradiției diabolice prin excelență. Dar răul era făcut deja: incertitudinea și neclaritățile erau de neclintit.

3. Apariția în spațiul ideologic francez a unor forme inedite ale „rasismului” a avut loc în două etape și în două registre diferite:

- constituirea și răspândirea în plan **metapolitic** a ideologiei **diferențialiste**, în cursul anilor '70 (de către GRECE și „Le Club de l'Horoloj”) - primă sursă de confuzii cauzată de constituirea unei doctrine a inegalității (interindividuale), elaborării unei teorii elitiste și adoptării unei poziții favorabile psihologilor susținând teza eredității (toți fiind realizate de Noua Dreaptă). Unii analiști au crezut a avea de-a face aici doar cu o nouă versiune a **rasismului inegalitar**, fondat pe un scientism biologic, însă un cu totul alt tip de rasism se constituia de această dată - unul **diferențialist**, pe baze **culturaliste**.

- Constituirea și difuzarea în plan politic, începând cu 1983, a ideologiei **identitariste** de către acest tip de național-populism. Și de această dată confuzia și amalgamul au camuflat noutatea tipurilor de rasism: nu mai era vorba doar de „reactivarea” rasismului colonial, autoritar și paternalist, ci de integrarea într-un discurs populist a tematicii rezervate până atunci discursurilor savante susținând **dreptul popoarelor la identitate**.

Putem distinge astfel trei operații fundamentale, trei mari modificări ale concepte de bază, ale argumentelor sau ale atitudinilor dominante în ideologia rasistă de la începutul anilor '70: rasă - etnie/cultură; inegalitate - diferență; heterofobie - heterofilie.

De aproape două decenii, aceste trei operații ideologice și retorice caracterizând noutatea discursurilor rasiste ale limbii franceze (deși fenomenul are o amploare mult mai mare) au consecințe importante asupra evoluției controverselor legate de rasism și antirasism:

1. „Rasializarea” vocabularelor culturii, religiei, tradițiilor și mentalităților a produs apariția unei diversități impresionante a reformulărilor mai puțin biologizante ale rasismului. Discursul „rasist” s-a „culturalizat”, abandonând (uneori în mod ostentativ) vocabularul explicit al „rasei” și al „sângelui”, metaforele biologice și zoologice rituale. Substituindu-se însă noțiunii zoologice de „rasă”, „cultura” implică atât o anumită modificare a problematicilor, cât și o refacere totală a argumentelor anti-universaliste. Etnologia și/sau antropologia culturală legitimează recomandările neo-naziste de a evita contactele intercul-

Reluând în opera sa atât teoriile „rasiale“ și „rasiste“, cât și conceptele opuse lor, Pierre-André Taguieff (filosof și politolog francez) trasează o veritabilă genealogie intelectuală a ideilor diferențialiste și inegalitare. La Force du Préjugé - Essai sur la racisme et ses doubles este primul studiu de ansamblu consacrat atât rasismului, cât și antirasismului, îmbinând studiul epistemologic, analiza lexicografică și contribuțiile biologilor și geneticienilor cu aportul filosofilor și antropologilor. Ar putea oare omul să renunțe la a adopta acest comportament segregacionist? Poate să-și controleze tendințele exclusiviste? De unde vine oare această forță a prejudecății? Iată întrebări la care Pierre-André Taguieff încearcă să răspundă, aducând în discuție numeroase paradoxuri, denunțând, fără a ezita, un număr important de idei preconcepute.

Fragmentul de mai jos, extras din partea introductivă a acestui volum, ilustrează câteva din ideile pe care autorul își propune să le dezvolte pe parcursul întregii opere.

turale, de a promova dezvoltarea individuală, de a respinge orice interacțiune între culturi.

2. Atât reformularea implicită a „rasismului“ în lexicul diferențelor (care tinde să-l înlocuiască pe cel al inegalității și al ierarhiei), cât și modificarea corelativă, pe plan retoric, a argumentului inegalitar într-un argument diferențialist au provocat o refocalizare a imaginii rasiale și favorizează conservarea identității comunitare care se opune angoasei distrugerii finale a identităților colective. Iată revenirea imaginii catastrofale: discursurile neo-rasiste se hrănesc din reprezentarea comună a dispariției diversității lumii, a trecerii ireversibile și ireversibile de la eterogenitatea culturală și etnică la omogenitatea crepusculară a indivizilor și a culturilor - viziune culturalistă și diferențialistă a „sfârșitului lumii“. Ne propunem, astfel, să numim „mixofobie“ ideea de acum dominantă a rasismului integrat naționalismului, privit sub trei aspecte: infra-etnic (etnisme: regionalismul, autonomia), etnic (naționalism în sensul strict al cuvântului), supra-etnic (europenismul, de exemplu). Putem distinge, în special în Franța, un anumit aspect al efortului de formulare și difuzare: un asemenea rasism național este propagat, astfel, de discursul național-populist al Frontului Național în timp ce legitimarea sa este furnizată de doctrina diferențialistă constituită în anii '70 de cele două școli ale Noii Drepte (antiliberalii constituiți în GRECE și „liberalii“ din „Club de l'Hordaj“).

Dar punctul forte al rasismului se păstrează sub noi formulări, de tipul absolutizării moștenirii specifice sau a eredității „diferențiale“. În zilele noastre, pluralismul cultural radical stă la baza aspectelor rasismului care sunt acceptate atâtă vreme cât sunt clandestine. Ar trebui însă înlocuită ideologia diferenței sub dublul său aspect: formele contemporane, hegemoniei ale

individualismului (concentrarea „narcisistă“ și hedonistă asupra „sinelui“: eul, propriul corp, viața intimă) și reacțiile periodice ale etnopluralismului, fie ele blânde sau violente. Atât formele postmoderniste ale individualismului, cât și reacțiile etniste au drept premisă comună negarea absolută a universalității. Orice poziție sau exigență universalistă este, într-un asemenea spațiu ideologic, devalorizată la nivelul de presupusă expresie a unui imperialism devastator, distrugător de identități comunitare, terorist, ucigător de etnii. În locul luptei împotriva izolării devorante a universalității se instalează astfel un **integrism al diferențelor**. Acest dublu rol al integrismului diferențialist permite o mai bună înțelegere a hegemoniei actuale: jocul analogiei, interacțiunilor, intersecțiile nivelului interindividual cu cel intergrupar justifică interpretarea motivului diferențialist ca fiind un aspect al individualismului privit ca fenomen social total.

3. Folosirea sistematică a strategiei „replicii“ date valorilor antirasismului (strategie a cărei ideologie are la bază elogiul diferenței) a contribuit la modificarea într-o foarte mare măsură a noului rasism al diferenței. „Dreptul la diferență“ și tematica etnopluralistă reprezintă astfel primele realizări ideologice importante ale strategiei replicii puse în funcțiune de Noua Dreaptă în Franța. De atunci au apărut a fi în concurență două formulări ale rasismului, capabile de a se substitui una alteia: elogiul diferențelor (heterofilia) și negarea lor (heterofobia). Enunțurile rasiale tind spre un gen de discurs pe care Aristotel îl numea epideictic (tratând elogiul și oprobiul); ele oscilează între două extreme, de la exaltare la degradare, de la celebrare la excludere - aceasta fiind înțeleasă fie ca termen diferit fie ca pură relație diferențială.

Dezbaterile și controversele revin deci

asupra apărării identităților colective, a drepturilor mulțimilor, asupra interculturalului și transculturalului. Astfel, atât discursurile rasiste cât și cele antirasiste folosesc același tip de limbaj, fac apel la aceleași evidențe fundamentale, vizând aceleași valori. Iată o situație eminentă paradoxală, unde dialogurile celor ce nu pot auzi iau naștere printr-o simplă înțelegere asupra cuvintelor, dintr-un straniu consens cu privire la valori și norme, în sfârșit, din abordarea aceleiași problematici diferențialiste. Acesta este momentul în care apare o contradicție fundamentală în ansamblul cerințelor și exigențelor: antirasistii doresc atât respectul absolut față de diferențele colective, revendicând deci dreptul de deferență, cât și trecerea la o anumită atitudine favorabilă melanjului interetnic și intercultural, uneori afirmând chiar nevoia imperativă de a elimina diferențele considerate a sta la baza rasismului. Observăm deci că, din a doua jumătate a anilor '80, imperativul ideologic al „amestecului de rase“ tinde să-l situeze într-o poziție inferioară pe cel al „diferenței“: astfel, începem să vorbim de o necesitate a egalității (sub forma egalității drepturilor). În mod bizar, nu numai eterogenitatea, ci și contradicția logică apărută între cele două serii de exigențe au trecut neobservate printre susținătorii antirasismului, în ciuda exaltării lor în promovarea pluralității, diversității, a multiplului, elogiind amestecul, încrucișarea. Confuzie hegemonică a confuziei cu distrugerea, poate prea grosieră pentru a fi observată.

Această antinomie fundamentală a antirasismului contemporan a luat naștere în urma interacțiunii celor două logici antirasiste, având la bază două antropologii evident distincte prin sistemele lor de valori. În zilele noastre, marea parte a obstacolelor încercate de acest antirasism vin din necunoașterea propriei eterogenități argumentative, și aceasta pentru că discursul său fundamental s-a constituit pe parcursul unei lupte istorice purtate împotriva unui adversar care înaintează cu chipul parțial acoperit - național-socialismul - și care profesază un rasism ideologic explicit (o „doctrină“ sau o „concepție asupra lumii“), având drept sursă materialismul biologic „mistic“.

Ipoteza al cărei enunț am dorit să-l justificăm este foarte simplă: **antirasismul** este o importantă ideologie în curs de formare, care postulează existența unui dușman absolut numit **rasism**; de asemenea, în conjunctura actuală a? este și o miză transideologică. El este în primul rând o armă de război, în orizontul ideologiilor; rasismul este o noțiune obscură, termen nepotrivit pentru a schematiza o realitate nedeterminată.

LA RĂSCRUCÉ DE CULTURI

de ION CREȚU

În urmă cu treizeci de ani, David Lodge introducea în binecunoscuta sa antologie dedicată criticii secolului trecut - **20th Century Literary Criticism** (Longman, 1972) - un nume care pentru multă lume nu însemna mare lucru. De altfel, nu numai că nu însemna mare lucru, dar producea o ridicare a sprâncenelor, fiindcă critica a fost dintotdeauna asociată cu Europa și America, nicidecum cu lumea a treia, iar insul respectiv, nu era doar străin cercului intim tradițional al universului criticii, era palestinian. El se numește Edward Said.

Treizeci de ani mai târziu, intuiția lui David Lodge s-a dovedit corectă, iar includerea lui printre numele de referință ale criticii actuale nu a fost un simplu gest de frondă împotriva *establishment*-ului, Said dovedind prin întreaga sa operă (literară dar și politică) că merita cinstea de a fi luat în considerație. Printre titlurile care l-au făcut cunoscut pe Said se numără: **Beginnings** (1975), **Orientalism** (1979) - despre care s-a spus: "există un concept profund interesant în această carte, dar sub verbiajul plin de afectare se simte o minte ascuțită la lucru; cartea, din păcate, este aproape ilizibilă". **The Question of Palestine** (1980), o carte, cum se poate bănuși, politică. **Musical Elaborations** (1991) - despre muzică și muzicieni. **Cultură și imperialism** (1993), care sapă la fundamentul culturii occidentale acuzând-o că ar fi servit și mai servește scopurile imperialiste ale țărilor din Vest. **The End of the Peace Process: Oslo and After** (2000) despre care s-a spus: „Proza lui Said este elegantă și viguroasă, viziunea lui morală - sigură. Pe de altă parte, pare tare simplu să condamni în mod discriminatoriu. Vocea lui este profundă, bogată și curajoasă în ceea ce este adesea o dispută internațională malonată regizată” etc.

Puține pagini vorbesc mai elocvent despre caracterul polemic al lui Said decât **A Deft Jumble of Cultural Correlatives**, cronică lui, datând din 1971, la studiul lui Georges Steiner **Extraterritorial**. Întâlnim aici toate acele date care vor face din Said un critic redutabil: curaj, cultură, spirit analitic, viziune. Să nu uităm că în această cronică se întâlnesc nu numai doi viitori ași care au marcat critica ultimei părți a secolului trecut, dar și doi reprezentanți de seamă a două

culturi care s-au confruntat permanent în ultima jumătate de secol. "În ultima sa carte", afirmă Said, Steiner citează nume în loc de suport critic unui argument, nume a căror legitimare este garantată de relevanța lor declarată pentru revoluția limbajului: Hesiod, Xenophon, Fritz Mauthner, Vico, Lévi Strauss, Zelig Harris, Tarski, Borges, Godel și alții. Un atare obicei este, din păcate, un pericol prezentat de lecturile foarte numeroase ale lui Steiner. Când se operează analogii iresponsabile, ca cele dintre Peter Damian și Lenin sau între Celine și Swift, teza revoluționară a lui Steiner devine și mai tulburătoare etc."

Edward Said s-a remarcat de tânăr în domeniul criticii literare. Profesor de engleză și literatură comparată la Columbia University din New York, "Said s-a născut în Ierusalim într-o familie de arabi episcopalieni și duce două vieți total diferite. Să trăiești într-un mare oraș occidental - cu tendința lui de a considera că viața lui este singura reală - ca un *outsider* prins în niște viziuni distanțate și chiar antagonice, nu este un fapt ieșit din comun. Karl Marx lucra în pace la British Museum; Troțki își edita broșurile la New York înainte de a merge acasă, la revoluția rusă. Este mai straniu să fii *outsider* și *insider* în același timp. Se produce a viziune dublă care poate avea relevanță în timpuri de mari schimbări", se scria într-un articol biografic dedicat de „New York Times” vieții și activității lui Edward Said în 22 februarie 1980.

În 1948, familia Said s-a mutat de la Ierusalim la Cairo. Aici Edward a urmat primii ani de școală (englezească). "Idea era să se facă din mine un gentleman britanic", mărturisește el. Dar acest plan nu a fost finalizat, fiindcă Said nu a dovedit prea mult spirit de cooperare. Deoarece a luat parte la manifestațiile studențești a plătit cu exmatricularea. De la Cairo a fost trimis la Princeton și la Harvard ca să studieze, apoi s-a fixat la Columbia... unde, la vârsta de 33 de ani, a devenit profesor universitar.

Considerat brilliant și exigent, Said este citat deseori în legătură cu stilurile mai ermetice ale criticii contemporane. "M-am dedicat auto-educării, a declarat el. Am încercat să-mi formez o conștiință de cercetător, atât în facultate cât și după, m-am ținut departe de Orientul Mijlociu și de

situația de acolo." Nu este vorba despre indiferență, dar în anii 1950-1960 nu părea că se va arunca vreun punct peste prăpastia dintre lumea intelectuală în care se mișca Said, în genere pro-israelită, și care-i ignora pe palestinieni, și istoria lui personală. Această situație a alimentat un sens al înstrăinării, o înclinație spre a vedea realitatea ca lipsită de un centru fix, și o direcție pentru munca lui. Nu e de mirare că a fost atras de figuri ca Joseph Conrad, un om cu două sau trei dimensiuni, și de personalități ca Vico și Swift care au făcut un gest conștient să-și apropie lumea, a mărturisit Said. La filosoful italian al secolului 18, Giambattista Vico, întâlnim "noțiunea că oamenii își construiesc propriile lumi; nu simți că națiunea ta este în centrul tuturor lucrurilor, ci că individul, este, iar cel care face istoria este individul. Vico era și el un *outsider*, un napoletan; s-ar putea spune că era un arab italian."

Ceea ce-l caracterizează pe Said este, înainte de toate, refuzul unor definiții simple. Atracția lui Conrad constă în faptul că a adus atât de mult în lumea literelor engleze. "Este greu să-l fixezi într-o tradiție canonică, afirmă Said. El rezistă oricărei definiții simple. Și mai există limbajul - ești conștient că indiferent cât de bună este engleza lui, ea este bântuită de o experiență care nu este englezească. Știu că, atunci când scriu, ceea ce este dat imediat unui nativ este altceva pentru mine. Poți fi fluent și totuși inarticulat." După ce a început lupta poporului palestinian, profesorul Said s-a deschis spre cealaltă identitate a sa: literatura, în cazul lui, Conrad.

Existența pe planuri multiple a lui Said i-a atras din partea celor din jur numeroase critici. "Am observat cu o oarecare detașare, a declarat el, că adunărilor obișnuite ale membrii unui domeniu cărui îi aparțin din punct de vedere profesional, mă exclud deseori. Nu sunt considerat indispensabil, ceea ce aș fi, dată fiind poziția mea. Chiar acest lucru nu mă afectează. Am legături printre istorici, filosofi, membri ai științelor sociale. Când nu te mai preocupă cine ești și ce ar trebui să faci, când treci de la un rol la altul, de la o viață la alta, de la o personalitate la alta, devine foarte interesant. Aș spune că în asta constă umanismul."

În opiniile lui Said despre cultură, universitatea joacă un rol central. Acest rol, așa cum îl vede el, este fundamental socratic: să neliniștească și să opună, să testeze toate ortodoxiile, să ofere căi prin care mințile tinere pot călători de la o cultură la alta și să învățăm un tip valabil de înstrăinare de cel propriu. Acest rol cere ca universitatea însăși să nu fie organizată potrivit unor politici de identitate rasiale sau etnice, ci că ar trebui să deschidă tuturor, în mod egal, patrimoniul cultural.

Aș vrea să mă opresc în cronică de față asupra unei cărți care a apărut ceva mai demult. Nu-mi amintesc să se fi bucurat la vremea respectivă de atenția pe care o merită, asta în cazul în care nu a trecut cu totul neobservată.

Stăpânul mării de José Sarney a apărut în 1997 la Editura Fundației Culturale Române, în traducerea excelentă a Micaelei Ghițescu, pentru care aceasta a și primit, de altfel, Medalia "Premiu de traducere" a Societății de Limbă Portugheză din Lisabona. Acest roman este a doua carte a prozatorului brazilian care apare în limba română. Prima a fost volumul de povestiri **Apele de miazănoapte**, publicat de Editura Univers în 1986, pe vremea când autorul era șeful Braziliei.

Literatura braziliană este destul de puțin cunoscută publicului românesc, iar romanul lui José Sarney este cu atât mai semnificativ cu cât specificul și structurile constitutive ale acestui spațiu cultural sunt articulate aici cu o forță deosebită. **Stăpânul mării** se poate citi pe mai multe niveluri. La prima vedere este doar un roman croit după tiparul tradițional - cu autor oniscient, fir epic ușor discernabil etc. - care urmărește destinul unui protagonist: căpitanul Antão Cristório, pescar din nordul Braziliei. Privită în profunzime, narațiunea se deschide către o dimensiune mitică, fără de care multiplele intervenții ale fantasticului în text ar rămâne de neînțeles.

Un aspect esențial al romanului, care poate fi totuși ușor trecut cu vederea, este cadrul atemporal al întâmplărilor povestite. O scurtă notiță, intitulată **Decorul**, descrie spațiul în care este plasată narațiunea: "Marele Golf Maranhense, complex geografic cu variate caracteristici și o faună și o floră diversificate, împărăție a ambarcațiunilor cu pânze ale pescarilor din Maranhão (...), tărâmurii și mării unde a trăit, a iubit, a murit și s-a lăsat vrăjit căpitanul Antão Cristório.", dar nu conține nici un indiciu privitor la timpul acțiunii. Misterul se menține până la sfârșit: e foarte probabil ca personajele să fie contemporane cu noi, dar acest lucru contează prea puțin; important este că ele trăiesc într-o lume ancorată în mit, condusă de ritmurile universale și eterne ale naturii, ce ignoră civilizația modernă și, de aceea, rămâne neatinsă de timp.

Un irepresibil suflu vital străbate poveștile personajelor lui Sarney. Oamenii din golfuri trăiesc în virtutea unor legi naturale, cărora li se supun cu voluptate. Fantasmale, legende și superstiții ce le bântuie imaginarul se pot măsura doar cu bogăția ineputabilă a naturii înconjurătoare, cu adâncurile sărate ale mării palpitând de viață. Celebrarea exuberantă a viului și a naturalului, a plăcerii și demnității de a repeta la scară individuală cursul firesc al vieții, se revarsă într-un patos stăpânit ce domină fiecare gest al acestor pescari umili de pe litoralul nordic al Braziliei. Filosofia lor de viață e rezumată de Antão Cristório, în cuvinte simple, a căror rezonanță gravă provine din sensul lor atemporal, suprauman: "Asta-i viața pe care ne-a dat-o Dumnezeu. Trebuie să avem ce mânca și să lăsam zilele să treacă(...) Pescarul trăiește din omorît. Omorît peștii, înșelat, prefăcut. Așază năvodul și nu-i năvod, e o capcană în care să cadă ei. Așază momeala și nu e hrană pentru ca ei să trăiască, e un mijloc de a-i prinde ca să moară. Omorît, vândut, mâncat, trăit. Camborina, noi din asta trăim.

POVEȘTILE NAVELOR ETERNE

de MARIA IROD

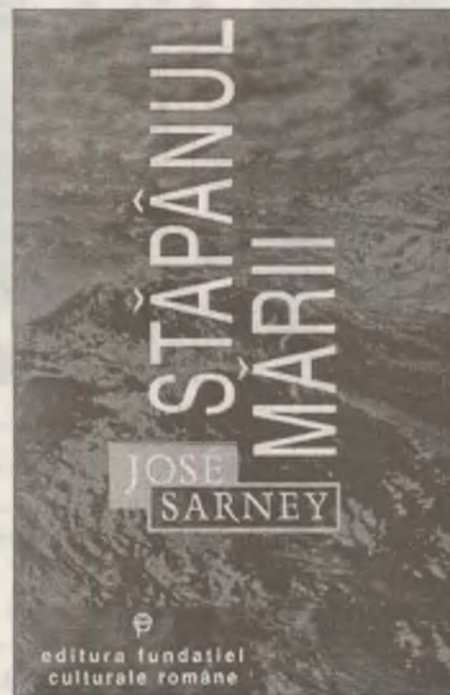
Tu știi ce e lumea? Eu nu știu. Aici, noi, cei din Mojo, suntem buricul pământului. Dumnezeu e aici, și tot aici e și Diavolul. El cade peste noi cu duhul cel rău și pune stăpânire pe oameni." (p. 193-4).

Viața lui Antão Cristório - căpitan cu brevet câștigat în lupta cu marea - e exemplară pentru destinele atâtor eroi necunoscuți ce și-au dus traiul pe plajele, dar mai ales pe apele, din Maranhense. Deprins de mic cu navigatul și cu pescuitul, Cristório atinge o îndemânare și o pricepere aproape supranaturale, care îl fac să iasă nevătămat din grele încercări, anticipând șiretlicurile mării, reușind să-i cunoască și să-i domine forța oarbă, de parcă ar fi încheiat un pact cu duhurile apei. Ideea faustică e pomenită doar, în treacăt, în cortegiul de sugestii fantastice, fără ca vreo problemă abisală de conștiință să tulbure seninătatea și simplitatea personajului. Cristório crede în vrăji ca orice om de prin partea locului, iar magia e pentru el un ingredient al vieții mai degrabă decât un fruct oprit.

Cu *biana* pe care și-a cumpărat-o în tinerețe și pe care a botezat-o Stamba Verde - în amintirea primei și singurei sale iubiri: a Quertidei, cu fusta de pânză verde fluturând în vânt - Cristório cutreieră marea, ghidându-se după flux și reflux, în căutarea zonelor bogate în pește. Omul și ambarcațiunea sa se află într-o comuniune stranie, *biana* se umanizează și capătă însușirile unei femei - când aprigă și credincioasă, când geloasă și plină de capricii. După mulți ani, când încheieturile au început să-i slăbească, Stamba Verde a luat foc pe neașteptate și s-a mistuit înainte de a-și dezamăgi stăpânul.

În lungile peregrinări pe mare, Cristório urmărește himera iubitei pierdute, închipuindu-și că va putea răpune monștrii fantastici care au răpit-o cândva. Narațiunea evoluează la granița foarte fragilă dintre real și imaginar, dintre istorie și mit. Cristório se însoară până la urmă cu Camborina, care-i fusese promisă și pe care o câștigă prin farmecele bătrânei Geminiana. Destoinicul navigator trăiește sub același acoperiș cu soția sa și cu sora acesteia, Germana, de care Camborina nu se poate despărți. Cele două femei îi nasc lui Cristório nenumărați copii, dintre care unii mor în fragedă pruncie și se transformă în spirite bune ce își protejează tatăl de primejdii. Din lumea romanului răzbate vitalitatea debordantă și fecunditatea nemăsurată a începuturilor umanității. Cartea abundă în scene de un erotism viguros, neumbrit de vinovăție, izvorând din rădăcinile ființei precum o forță a naturii, de neocolit ca vântul sau marea.

Povestea lui Antão Cristório este dublată de un periplu prin istoria glorioasă a Portugaliei, reprezentată simbolic de parada strigoilor și a vaselor-fantomă, pentru care timpul a încremenit într-un prezent perpetuu și care bântuie mările într-o demonstrație nesfârșită a strălucirii apuse.

Lumea celor vii se întâlnește cu lumea celor morți; însuși Cristório navighează uneori alături de două personaje stranii, venite din negura timpului: Querente și Aquimundo au naufragiat în secolul al XVI-lea și de atunci umbrele lor îi însoțesc câteodată pe pescarii mai curajoși. Mișcarea Descoperirilor, inițiată de portughezi în secolul al XV-lea și care s-a soldat, printre altele, cu colonizarea Braziliei se desfășoară în paralel cu viața normală, iar valorile mării servesc drept file într-o carte de istorie prin care se perindă nume sonore ale trecutului lusitan: Vasco da Gama, Fernando Magelan, Dom João al III-lea, Pedro Álvares Cabral - descoperitorul Braziliei -, Dom Henrique Navigatorul. Această reîntrupare a trecutului în vedenii viu colorate se altoiește pe fondul credințelor magice și al cultelor sincretice - amestec unic de creștinism și animism african - care au modelat spiritual comunitățile de pescari brazilieni. Antão Cristório intră în seria ilustră de marinari neînfricați, iar după moarte continuă să cutreiere mările pe Stamba Verde, devenită o "navă eternă".

Cartea lui José Sarney lasă să se întrevadă în subtext motive și topos-uri ale literaturii universale. Ambiguitatea mării - benefică și malefică în același timp -, înscrisă în paradigma mai largă a indiferenței morale a naturii, are o tradiție bogată (vezi *Moby Dick*). **Stăpânul mării** este și un glosar considerabil de termeni exotici, un inventar impresionant de păsări, plante și pești. Dar meritul principal al romanului este, după părerea mea, modul ingenios și subtil prin care reușește să stabilească o punte indestructibilă între mitologie și istorie, fapt care a atras, de altfel, și comentariile elogioase ale antropologului Claude Lévi-Strauss - un fin cunoscător al culturii braziliene.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE

1). Marin Mincu explică scriitorilor ce va face dacă va fi ales președinte al Uniunii Scriitorilor. Câțiva sunt ispițiți să-l creadă!

2). Mihai Ursachi către Ilie Constantin: „Stai liniștit, prietene, vei căpăta și tu, într-o zi, Premiul de Poezie Eminescu!“

3). În vreme ce Marta Petreu se ferește de aparatul de fotografiat, Marian Papahagi își consultă notițele iar George Astaloș consultă sala!

4). Frumoasa poetă Svetlana Teleucă e disputată de Ioan Țepelea și Leo Butnaru. Spre dezamăgirea lor, scrutează chipurile noastre!

5). Victor Rebengiuc e luat la întrebări de poetul Valeriu Stancu. Face față, și nu fețe-fețe!

Fotografiile oferite de Ioan Țepelea